

ספר זכרון*

ממוני ישראל בקמיסטר

נולדתי בעיר חדש פלך קיעלץ פולין בשנת תרל"ז (1877) לאבי מורי ר' משה חיים המכונה אלטר בקמיסטר ז"ל. ואמי מורתי היה טשיכע ז"ל. שם אבי אבי מו"ה צבי דב ב"ר יחיאל יוזפא ז"ל מעיר חמלניק, שם זקנתי אשתו צילקא בת ר' חיים מעיר פאטשינוב ממשפחת ר' עזריאל חזן ז"ל מפאטשינוב היתה יתומה מאב ומאם, נתגדלה בבית הרה"ק ר' צבי מנחם זצ"ל אבדק"ק עיר חדש חבר ס' זכרון צבי מנחם והיה איש מופת. והוא שידך אותה עם זקני ואצלו היתה החתונה ונתן להם ברכתו הקדושה וברכתו עשתה פירות והיה הרבה שבתות אצל הרה"ק ר' חיים סנור זצ"ל אך סבל מאד מצער גידול בנים. והרבה בנים ובנות מתו בקוצר ימים ל"ע וכשהיתה זקנתי מעוברת מאבי ז"ל והיתה קרובה ללדת נכנסה בבכיה גדולה אל הרה"ק ר' צבי מנחם זצ"ל ובקשה אותו שיתפלל בעדה שתלד בנקל זש"ק ובירך אותה שתלד בנקל זש"ק וצוה לקרוא שם הילד אלטר או אלטע אם תהיה נקבה ואמר אני רואה אור גדול שיצא ממך וב"ה תפלתו עשתה פרי וילדה בנקל את אבי ז"ל ויקראו את שמו אלטר.

וזכיתי להכיר את בן הגיטר יוד הרה"ק רבי רב קלמיש זצ"ל ולמדתי בביהמ"ד שלו עם בחורי חמד ועם נכדיו הרבנים יצ"ו. הרבי ר' קלמיש זצ"ל היה קדוש עליון וחכם נפלא מאד לא זזה ידי מתוך ידו והשגחתי וראיתי את כל ההתנהגות שלו בקדושה ובטהרה ואם כי התנהג בפשטות גדולה היה בוער כאש להבה. בנו של ר' עזריאל חזן מפאטשינוב הוא הבעל תפלה המפורסם החסיד ר' אברהם יצחק זלשיצר ז"ל שתפלתו היתה להבת אש בקול גדול ונורא ובמסירות נפש גדולה שכל השומע תפלתו יצא מן הכלים והרהר בתשובה וב"ה שזכיתי להיות ש"ץ בימים הנוראים זה ארבעים ושתים שנה ואני מתפלל עפ"י הסדר מה שקבלתי ממנו עם כל התגין והנגונים הסקרובים שלו. שם אבי אמי החסיד מו"ה ר' ישראל ב"ר ברוך טשיכע ז"ל ואת אבי קראו ר' ברוך גאסטהייזר מרופשיץ והיה ממשפחת „המאור ושמש" ובנו הגיטר יוד ור' חיים מאיר בנו של הרבי ר' קלמיש לקח את אמי אצלו והחזיק אותה כבת ושדכו עם אבי ונשא אותה למו"ט והולידה לו שני בנים. הבן הבכור זה אני ויקראו את שמי ישראל ע"ש שמו של זקני ז"ל. הבן השני זהו אחי יחיאל. אמי נפטרה לחיי

* לפי בקשת בנו המו"ל.

עות"ב אחרי נתוח קשה בהיותה ביון בת עשרים וארבע בשנת תרמ"ו כ"א ימים
לחדש אייר תנצב"ה.

ואני הייתי תשע שנים וזקני אבי אבי ר' צבי דב לקח אותי אצלו ויגדל
אותי ונתן אותי למלמדים טובים ולמדתי אצל ר' גוטמן ז"ל. למדתי אצל ר' הירש
לייב, ור' גימפלע שהיה ג"כ המלמד של הרבי הזקן זצ"ל מחנצין ואצל מורי
ר' קלמלע שור ומורי זה יסד חברה „קובע עתים לתורה“ וממנו קבלתי את
הסגנון של הדרשות וממורי זה יצאתי ללמוד בביהמ"ד של הרבי היה לי חבר
אחד שלמדנו ביחד בסוכה של זקני ביום ובלילה ושמו שמואל נטע ב"ר דוד
מיילכס ואז התחלתי לחדש בתורה. וזקנתי אם אבי כשמעה קול רנה ותפלה של
מתפללים היתה רוקדת מגודל השמחה. ועי"ז הכניסה בלבי ג"כ שמחה ודביקות.
בילדותי הייתי מתמיד גדול ולמדתי לאור הלבנה וקלקלתי את עיני והייתי
מוכרח להרכיב משקפיים. והיו קוראים לי העלוי וכל הגמרות הקשות שאלו אותי
והייתי מבאר להם בשכל ובהגיון ישר נסעתי להרבי מחנצין זצ"ל וכתבתי
פתקא עם פדיון נפש וכתבתי בו שאני נכדו של ר' ישראל בריינדילס והנני יתום
מאם אמר לי א"כ ממשפחתי אתה לבקשתי שרצוני ללמוד תיכף קרא לר' יצחק
יוסף ואמר תדאג בשביל הבחור הזה. בשבת קודש אכלתי אצל הרבי וחתנו ר'
יצחק שלמה למד אתי ואני לקחתי לי שמונה בחורים ולמדתי עמם בגמרא
ותוספות בחשק גדול בקול ובנגינה והרבי היה נהנה מזה מאד ונתן לי בכל
עש"ק שני צעהנערס. אח"כ זכיתי שנכנסתי לשמש לפני ולפנים אצל הרבי זצ"ל
והייתי הבחור שלו הייתי ער כל הלילה והושטתי לו כל הספרים הנחוצים לו
והצעתי לו את המטה וכדומה. בשנת תרנ"ד היו חולשות גדולות בעולם וישלח
אותי הרבי לחתוך עם דינר זהב עשב רוטא לסגולה והרבה אנשים נצלו מהחולי
ע"י זאת הסגולה. אצל הרבי למדתי ממדותיו התרומיות, התפללתי בהתלהבות.

פעם אחת התפללתי וכשהגעתי לכלם אהובים, נפל עלי אור גדול ומתוק
מאד, עד שמגודל המתיקות נפלתי אחורנית והחזקתי א"ע בהקרשים ובעמודים
שעמדו בתוך ביהכנ"ס שלא אפול ותיכף נסתלק האור והייתי כך עולה ויורד
והחזקתי עצמי בכל כחותי להתפלל בכוונה. קניתי לי ספר לקוטי עצות ולמדתי
בו והיה מנהגי בכל לילה. בזמן הקיץ יצאתי מחוץ לעיר אל השדה ושמעתי
הצפרדעים מקרקרים ואומרים שירה ואמרתי עמהם ביחד שירה מעומק הלב
ובכיתי לפני יוצר בראשית שירחם עלי שאזכה להיות יהודי ואוכל להתגבר על
יצרי ואזכה לעשות תשובה שלימה לפניו ית'. פ"א בערב יוכ"פ הייתי על קבר
זקנתי צילקא בתפלה ובתחנונים ובקשתיה שתבקש לפני יוצר בראשית שאהיה
יהודי ואלך בדרך צדיקים והתפללתי במסירות נפש בדמעות חמות. אח"כ
התפללתי על קבר איש האלקים הגוטר יוד זצ"ל ולפנות ערב אחרי סעודה
המפסקת הלכתי למקוה וכשבאתי סמוך לביהכנ"ס נפלה עלי יראה גדולה
והרגשתי מין הרגשה שלא הרגשתי מעולם. ה' הזמין לי ספר קדוש לקוטי עצות
החדש וכשהתחלתי ללמוד בו נפתחו עיני ואראה מראות האלקים בכל יום
הוספתי אומץ ביראת ה'. עשיתי בכל לילה תיקון חצות בבכיה גדולה. אמרתי

תהלים בכוונה גדולה. למדתי ש"ס ופוסקים בעיון גדול. אכילתי היתה בקדושה. הרגשתי בעצמי הרגש של קדושה ממש עולם חדש נפתח לפני. ראיתי כי לא אוכל להיות אצל אבי כי היה מטופל בבנים והפרנסה לא היתה בריות. נסעתי לבנדין אולי אמצא שם פרנסתי.

ויקר המקרה שהרה"ק ר' פנחס מקינצק זצ"ל בא לבנדין. נכנסתי אצלו וספרתי לו כל מצבי וגליתי לו כל מעמדי. ובכיתי בדמעות שלישי שיתפלל לדי שאזכה להיות יהודי בלב טהור ובנפש חפצה. והוא היה חלוש שוכב במטה ויקח את ידו הקדושה וישם אותה על ראשי ויברכני בברכתו הק' וצוה עלי לומר בכל יום אחרי התפלה את הקפיטל לדוד בשנותו. מה שאני אומר בכל יום אחרי תפלת שחרית. בשוב הקטן סמוך לבנדין קלימנטוב התחלתי ללמד את בניהם תורה ותייתי אצלם בכבוד גדול ושם עבדתי עבודת הק' באהבה וביראה ותפלתי היתה בקול ובכח גדול מאד. והרגשתי בתפלתי טעם מתוק מאד וקודם השינה בכיתי בדמעות שלישי לפני ה' שיסלח וימחול לי על חטאתי ואזכה לעבדו עבודה הישרה בהתלהבות עד כלות הגפוש וישנתי מתוך הבכיה ובש"ק היתה עבודתי בשמחה עצומה. וילד אחד מן התלמידים שלי נתעורר כ"כ ע"י תפלתי שהתפלל בקול רעש גדול בכוונה עצומה. פ"א בליל שבת קודש השגתי אהבה גדולה מאד עד שלא רציתי ללכת לישון כדי שלא לאבד זאת המדרגה היקרה. ובוזה הזמן היו העולם מדברים מביאת המשיח. אמרתי מה זה יהיה כשמשיח יבא ואני לא נטהרתי מטומאתי ואיך אלך לקבל פניו הקדושים והוספתי קדושה על קדושתי. למדתי הרבה גמרא ומה שלא הבנתי בכיתי מאד לפני הקב"ה. חגגי מאתך דעה, בינה והשכל. וראיתי דברים נפלאים שע"י הבכיה זכיתי להבין עומק דברי חז"ל יהיו הקשים ביותר. זכיתי לראות את הרה"ק ר' מנדלי מפילץ זצ"ל ולקבל ממנו שלום כשעבר שם. ואזכור עוד שבילדותי לקחה אותי אמי מורתי ז"ל לעיר בוסק לקבל פני הרה"ק ר' יחיאל זצ"ל מאזורוב וחטפתי את קופסת הטאבאק שלו ובירך אותי ואמר עלי גדולות. הכרתי ג"כ את בנו הרה"ק ר' לייבוש זצ"ל שהיה הרבה פעמים בעיר חדש. זכיתי להכיר ג"כ את הרה"ק ר' הלל זצ"ל מרדשיץ ואת בנו הצדיק ר' אליעזר זצ"ל שהיו בעיר חדש על התחנה של בנם הרב ר' ישראל יוסל שליט"א שהיה אח"כ רב ברדשיץ. זכיתי להכיר את הרה"ק ר' מושל זצ"ל מפשדבורז. ושמעתי את קבלת שבת שלו ברנה ובצהלה ובריקודין. זכיתי ג"כ להכיר את הרה"ק ר' חיים מאיר מפינצוב. זכיתי להכיר ג"כ את הרה"ק ר' אליעזר זצ"ל מגרודזיסק שבא לעיר חדש על קבר איש אלקים הגוטר יוד. וראיתי תפלתו הקדושה. זכיתי ג"כ להכיר את הרה"ק ר' שמחה בונם מוורקי זצ"ל שהיה בעיר חדש על קבר איש אלקים לפני נסיעתו לא"י.

זכיתי להכיר את הרה"ק ר' דוד'ל מראדעסטעוו הרבי מקיעלץ ושמעתי ממנו תפלת ערבית והנני מרגיש עוד את הטעם בפי. זכיתי להכיר ג"כ את הרה"ק ר' יעקב אריה זצ"ל בן המגיד הקדוש מטריסק ושמעתי תורתו שהיה כמעין המתגבר עפ"י קבלה, פלפול ואגדה. זכיתי ג"כ להכיר את הרה"ק מאלכסנדר בעהמ"ס „ישמח ישראל" זצ"ל ואחיו הרה"ק ר' שמואל צבי זצ"ל.

ראיתי עבודתם הקדושה ומסירות נפשם בעד כלל ישראל. זכיתי ג"כ להכיר את הרה"ק ר' מרדכי יוסף ליינר זצ"ל בהרה"ק ר' גרשון הענער זצ"ל הרבי מרדזין. זכיתי ג"כ להכיר את הרה"ק ר' שמואל בן הרה"ק ר' אברהם זצ"ל הרבי מסוכטשוב ובנו הרה"ק ר' דוד'ל זצ"ל. זכיתי ג"כ להכיר את הרה"ק ר' מאיר יחיאל הלוי זצ"ל הרבי מאוסטרובצע וקבלתי ממנו ברכה כשנסעתי לא"י. ובנו הרה"ק ר' יחזקאל שליט"א. זכיתי ג"כ להכיר את הרה"ק ר' מענדלי זצ"ל מפבניץ. זכיתי להכיר את הרה"ק ר' קלוגימוס קלמיש שליט"א הרבי מפאסצנא. וכשנסעתי לא"י נתן בידי מכתב לאחיו הרב ר' ישעיהו שפירא שליט"א בנו הרה"ק ר' אלימלך זצ"ל מגרודזיסק, שיראה לתמוך בידי בבואי לא"י וכתב במכתבו ומבשרך אל תתעלם. ועוד זאת ששימש את זקנו הרבי מחנטשין זצ"ל.

זכיתי להכיר את הרה"ק ר' אלטר מאיר זצ"ל הרבי מוואלברום, ראיתי עבודתו באהבה ובשמחה ואהבת ישראל עד אין שיעור והייתי מסתופף בצלו ולמדתי ממדותיו התרומיות ואמר לי בזה הלשון ישראל! תחזיק עצמך בי ואעשה ממך כלי מפואר והחזקתי עצמי בו בכל כחותי וכשבא לבגדין היה לפעמים מתאכסן אצלי וקבלתי ממנו הרבה דברים ושמעתי ממנו הרבה ספורים מאירים כספירים וקבלתי ממנו הסכמה על ספר הדרושים שלי „גפן ישראל“ ו„גן ישראל“ הוא היה נכד הרהצה"ק ר' משה לעלעווער זצ"ל מביתו וישב בחיקו של זקנו ז"ל הרבה שנים והיה חתן הרה"ק ר' ישכר זצ"ל הרבי מבלז. זכיתי ג"כ להכיר את הרה"ק ר' יחזקאל זצ"ל ^{הרבי מרדומסק} ובנו הרה"ק ר' חנוך הענך זצ"ל ד' ינקום דמו. ואחיו הרבי מקרימעלעוו זצ"ל. שבעתי עונג נפלא מזמירותיהם והנגונים הקדושים שלהם שמלאים הוד נפלא ומתוקים מדבש וגופת צופים. זכיתי להכיר את הרה"ק מקמארנע זצ"ל שהיה בעל רוח הקודש. הגשתי לו פתקא שכתבתי אני בעצמי. וכשלקחה בידו צעק ראו נא חוצפה כזו. כמה טענות ותרעומת יש לו על הקב"ה. והשליך הפתקא על הארץ ואמר לי שאתן לו פתקא בלי שום טענות. הלכתי אל הגבאי וכתב לי פתקא שמי ושם אשתי ושם בני ובנותי. נכנסתי ומסרתי לידו הפתקא ואמר אך זאת פתקא טובה טבא היא וטבא ליהוי וברך אותי בברכה. ובשבת שמעתי ממנו תורה נפלאה על מ"ב מסעות. זכיתי להכיר את הרה"ק ר' שלמה לייב זצ"ל הרבי מטיטשין בגליציה כשנסעתי להגיד דרשות והייתי ג"כ בטיטשין ויבקש אותי על סעודת ר"ח שעשה. והושיב אותי אצלו ואורח נכבד אחד נכד הר"ר מאיר'ל מפרימישלן זצ"ל ואכלנו עמו בקערה אחת ויבקש אותי שאגיד לו את הדרשה שאמרתי בשבת ועשיתי רצונו והיה שבע רצון מאד והזכיר לפני את נכדו החולה והיה לפלא בעיני וחסידיו אמרו לי שהרבי אינו מקרב את הדרשנים. בפרט את הדרשנים המתקדמים (הרעדנער) הוא מרחק מאד. וכשנפטרתי ממנו ליוה אותי עד מחוץ לעיר והוא איש צדיק עובד ה' בתמימות ובפשיטות והוא בן איש פשוט והרבי הקדוש מסנו סמכו לרבי והוא פועל ישועות גדול.

זכיתי ג"כ להכיר את הרבי מיארדנוב הידוע לבעל רוח הקודש גדול וגם לי אמר רוח הקודש. בשנת תר"ס התחתנתי. החתונה היתה ברוב פאר והדר

ואנכי התקדשתי בקדושה יתירה והרגשתי בקרבי רוח קדושה וטהרה. אחרי החתונה התחלתי מחדש לעבוד עבד"ק בקדושה ובטהרה. התפללתי תפלה בכח ובכוונה ובמסירות נפש התבודדות בשדה ובכיתי לפני יוצר בראשית שאזכה להיות יהודי אמתי בלי שום פניה ושום אדם לא ידע מזה. ולפני אנשים התנהגתי ברוממות, בהרחבה ובחופץ לא הכירו בי כלום ובלבי היתה אש בוערת כלפיד אש. אבל האברכים הרגישו בי. הלכתי כל יום לביהמ"ד לשמוע קדושה. וברכו ועניית אמן. ובחדרי התפללתי כל סדר התפלה. וד' הזמין לי תלמידים שלמדתי אתם תנ"ך ודקדוק לשון הקודש פולנית וחשבון איזה שעות ביום. למדתי עם בניו של ר' משה שנטהאל ושם התנהגתי בקדושה יתירה ובהצנע ובכל לילה הלכתי אל השדה והיו לי נגונים מעוררים את הנפש מאד והיתה לי כמעט התפשטות הגשמיות וגעגועים נפלאים ושם קבלתי מדה חדשה מדת הסבלנות. כי סבלתי מאד מתלמידים שהיו עקשנים. כעבור זמן אמר לי ר' אריש שנטהאל אחיו של ר' משה אנחנו צריכים למורה ולא לבעש"ט.

הי' לי חבר ושמו ר' משה פינטשעבר שהיה מקושר אל הר"ר מאטלי מקוזמיר זצ"ל והפציר בי להתקשר אליו ושלחתי בידו פתקא ופדיון. וגליתי לפני הרבי את כל מצבי, שאיני יודע איך להתנהג. והביא לי תשובה מהרבי כתובה על ניר והי' כתוב בו: ויגבה לבו בדרכי ה' ויעשה ויצליח. המכתב הי' חשוב בעיני מאד ושמרתי אותו מאד כי זה הי' נחשב בעיני כסמיכה. במשך הזמן נתקשרתי סוף כל סוף אל האדמו"ר ר"ר מאטלי מקוזמיר זצ"ל בקשר חזק ואמיץ ושאלתי מים חיים בששון במלא חפנים. אחרי השריפה הגדולה בזלושיץ נשארתי ללא קורת גג והתחזקתי ואמרתי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד ונסעתי לבגדין שם מצאתי לי תלמידים ופרנסתי היתה לי בריח ונולדו לי שם בתי חיה ובני שלמה ובני קלונימוס קלמן ובמלחמת יפן ורוסיה אחרי שרוסיה הפסידה את המלחמה נעשה בתוכה מרד (רבולוציון) ואנשי האחדות הרימו את ראשיהם וגם אותי הדפו באף עד שברחתי מפניהם לעיר טשעלאדו והעמדתי ת"ת "בית ישראל" ושם עבדתי עבד"ק בכל כחי. פ"א הי' הבנים שלי חולים הרבי מוואלברום אמר לי הי' טוב לך לשוב ולגור בבגדין, הלא יש לך בנים קטנים. בימהגור הייתי ש"ץ בביהכנ"ס של החסידים והילדים שלי עזרו לי, ובליל יו"כ פ' נחלש פתאם בני. שמואל, הרופא אמר שזאת היא מחלת דיפטריה המסוכנת, ובערב סכות נפטר לחיי עוה"ב תנצב"ה. ותיכף נחלש בני שלמה על מחלת השארלך ועשו כל מיני רפואות ולא הועילו כלום, ובחזוה"מ נפטר לחיי עוה"ב תנצב"ה. ונחלש הבן השלישי קלמן. נפל עלינו פחד גדול. אמרתי לאשתי עכשיו מובנים לי דברי הרבי מוואלברום ולכן עצתי שנברח מכאן לבגדין וכן עשינו ונסענו לבגדין. ש"ב היה ר' אברהם יצחק זלשיצר ז"ל הבעל תפלה המפורסם. שבעתי ממנו עונג ובליל שבת כשעשה קידוש היו שומעים את קולו ברחוב השלישי וכל דבריו היו בהתלהבות והרבה ספורים שמעתי ממנו וסיפר לי שתיה פעם ראשונה בבלו לקבל פני הצדיק ר' יהושעלי זצ"ל והי' זה בעש"ק. עמדו החסידים בשורה והלך אל כל אחד ואמר בכוונה גדולה שלום עליכם

והפסיק בין שלום-עליכם ונפל פחד גדול על החסידים. בשנת תרס"א כ"ה סיון יסדתי ישיבה והעמדתי הרבה תלמידים אשר נקראה אח"כ „בית ישראל" והי' לי מלמדים ועוזרים ויצאו ממנה תלמידים רבים בעלי כשרון בקיאים בתנ"ך, במשנה, בגמרא ודיעת דינים ועקרי הדת. אצלי התפללו החברה בחורים הנקראים „חברה מלבישי ערומים" שבכל שנה הלבישו והנעילו את התלמידים העניים שבתלמוד תורה והייתי הרבי שלהם ועשינו בכל שבת שלש סעודות ודרשתי לפניהם והוספתי אומץ בעבודת ה' והי' מנהגי שבליל ה' הייתי ער כל הלילה והייתי עושה תיקון חצות בבכי גדולה ואח"כ למדתי פרשת השבוע עם פ"י רש"י והפטורה ואמרתי תהלים עד אור הבוקר ותיכף הלכתי וטבלתי עצמי במקוה והתפללתי וצמתי כל היום. ולפנות ערב טעמתי איזה דבר שלא איכנס לשבת כשאני מעונה התפללתי בשבת בשמחה עצומה וחדשתי הרבה חדושי תורה.

והי' לי חבר אחד שמו ר' דוד מייטליס ז"ל חסיד מופלג מאד והמתקנו סוד וטיילנו בשדות ודברנו הרבה בעבודת השם יתב' ועשינו לנו התנהגות והם כתובים בספרי „קדושת ישראל" עה"ת ומאירים כספירים ושם התחלתי לחבר ספר „גפן ישראל" ו„גן ישראל" וקבלתי הסכמות מן הרה"ג ר' ישכר בעריש גראהברד זצ"ל אב"ד מבנדין, מהרה"ג מיכלסון אב"ד פלונסק, מהרה"ק אדומור"ר מוואלברום זצ"ל, מהרה"ק אדומור"ר מזאריק שליט"א, מהרה"ק השד"ר ר' נפתלי חנהל"ס מצפת זצ"ל. בחג השבועות הייתי בלובלין אצל אדומור"ר הר"ר מוטלי זצ"ל ובערב יו"ט הלכתי לבית"ק, טבלתי עצמי במקוה קרה מאד והשתטחתי על קבר איש אלוקים החוזה מלובלין זי"ע-ושפכתי הרבה דמעות. הלכתי על קברי הקדושים המרש"ל, המהר"ם מלובלין, הר"ר שכנא זצ"ל. התפללתי בביהכנ"ס של המרש"ל ושל המהר"ם זצ"ל. בליל שבועות הייתי ער כל הלילה ועשיתי תיקון ליל שבועות בביהמ"ד של הרה"צ ר' אברהם איגר זצ"ל בן הרה"ק ר' לייבלע זצ"ל וראיתי סדר תפלתו והוטב בעיני מאד.

הייתי אצל הרה"ק ר' צדוק הכהן, שבעתי עונג ונחת מהתפללות והתורות וסדר השלחן שלו והי' פועל ישועות גדול כידוע וממי שלקח כסף החזיר לו כפל כפלים. נסעתי להכיר את האדומור"ר זצ"ל מאלכסנדר בעהמח"ס „ישמח ישראל". נכנסתי וקבלתי שלום ומסרתי לו את הפתקא וקרא אותו בעמידה וכשקרא מה שאירע לי האסון עם הבנים צעק צעקה מרה אוי-ואבוי (אאידישער ווייטוג) וכמעט שבכה ראיתי שהרגיש מאד את כאבי והתחיל לגחם אותי הרבה וברכני בברכות. הייתי ג"כ אצל אחיו הרה"צ ר' שמואל צבי זצ"ל והוטב בעיני מאד סדר תפלתו. סדרתי ספר „כרם ישראל", „תפארת ישראל", „תהלות ישראל" על תהלים. נסעתי להרבי הק' מזאריק ר' דוד אהרן בהרה"ג ר' יעקב אריה טברסקי זצ"ל להכירו, כי הי' לי טבע להכיר את כל הצדיקים וראיתי סדר תפלתו ותורתו הנפלאה שיש בה הלכה ואגדה, רמז, סוד גימטריאות ומוסר ואמר אותה בשני קולות ונתקשרתי אליו באהבה, כי ראיתי גדלו בתורה ועבודה ואהבת ישראל עד אין שיעור. וכשנפטר אדומור"ר הר"ר מוטלי זצ"ל נסעתי לזאריק. שכחתי

כשהייתי נר בטשלאדז הכרתי שם ידיד נאמן בעל מדות טובות ר' אברהם יודל ז"ל שהיה עסקן גדול במצות ובגמ"ח והיה מכניס אורח גדול באכילה ושתייה ולינה ואסף כסף בעדם והיה מקושר אל הרה"ק מוולברום זצ"ל פ"א לן אצלו אורח אחד. וכשהלך לדרכו אחרי איזה שעות ראה שחסר לו צרור כסף שהיה טמון במטה תחת הכסת בתוך המזרון. ובנו אמר לו בטח האורח לקח את הכסף לכן נלך לבנדין אולי נמצא שם את האורח עם הכסף והיה הצרור כמאה וחמשים ר"כ. והשיב לו איך עולה על דעתך כי האורח לקח את הכסף איך חושדים יהודי שהוא גנב. אני לא מאמין זה. התחיל בנו לצעוק אבא הלא כתוב כבדהו וחשדהו לכן נרדוף אחריו ונשיגהו. ויאמר א"כ אכין את עצמי והלך לביהכנ"ס וישב שם זמן רב. אח"כ הלכו שניהם לבנדין והלך לאט ואמר אין לי כח, צריכים לנוח מעט. אמר לו בנו אם תעשה שהיות כאלה בטח לא נשיג אותו. בקיצור הם באו לבנדין ויחפשו אותו ולא מצאוהו כי הספיק לברוח. ויאמר א"כ אכין את עצמי והלך לביהכנ"ס וישב שם זמן רב. אח"כ הלכו שניהם לבנדין בדרך אמר לבנו שהי' לו תענוג גדול מהמקוה ובנו אמר לו כי הוא יש לו צער גדול מהגניבה.

והשיב לו דע בני כי התפללתי אל ד' שלא נמצא את הגנב כי הייתי מתעלף מצער הבושה של יהודי והנני שמח שד' מלא את רצוני ולא מצאנו את האורח כדי לא לבייש איש יהודי. וזמן רב לא באו אליו אורחים כי פחדו שלא יגרש אותם מביתו. אך הוא הצטער מאד שלא היו אורחים באים. הלך לבנדין לבית הכנסת אורחים ודבר על לב האורחים שיראו לבא אליו כמקדם כי לא עלה על לבו מעולם לחשוב לאיש יהודי שהוא גנב והתחילו לבא אליו והי' שמח מאד והי' מצטער בצרת חברו וכל איש וקשי יום בא אליו ועשה כל מה שביכלתו להקל העוני והצער מעל חברו יהי זכרו ברוך. גרתי בבנדין שבע עשרה שנה בכבוד גדול ובפרנסה בריחה והעמדתי תלמידים הרבה בעלי תורה וחכמה והי' לי פנסיון בשביל תלמידים שהיו אצלי מדומברובה, מקאפלנע, מטשלאדז, מפוגניע, מקטרינא ומכל הסביבה והיו אצלי באכילה ושתייה ולינה. הכנסתי עצמי בכל חום לבבי להעמיד תלמידים ישרים ותמימים, בעלי דרך ארץ, בעלי גימס ומוסר, בעלי תנ"ך, בעלי דקדוק, בקיאים בהרבה מסכתות עם פי' רש"י ותוספות, יודעים לנתח כל סוגיא לכללותיה ופרטותיה. עזרתי לידידי ר' שלום קליינר נ"י ליסד ישיבה קטנה בבנדין ואלה התלמידים שגמרו אצלי חוק למודם נכנסו אל הישיבה והשתלמו בה ובמשך הזמן הזה עברו תחת ידי תלמידים למאות ולאלפים וכל ריח טוב קלטו עמהם. אודה לד' כי טוב על שזיכני להעמיד עולה של תורה.

עברתי ללודז בערך תרע"ב והי' הזמין לי חברה שלמדתי עמהם גם חלקתי איזה שעורים לתלמידים. יסדתי חברה בחורים ולמדתי עמהם תנ"ך וגמרא בהבנה ובשום שכל ונתקשרו אלי מאד ולא ארכו הימים עזבתי את לודז בערך תרע"ג והגעתי לגזיערז. שכרתי לי דירה ונתוספו הרבה תלמידים והייתי לי פרנסה בריחה ובכבוד. שם קרה לי מקרה לא טוב לפני חג הפסח כשהכל הי' מוכן לפסח נפלה

פתאם כותל אחד מחדרי והי' נס גדול ששום איש לא הי' בבית והרהיטים נשברו. אודה לד' על חסדו כי טוב כי לעולם חסדו. הייתי שם איזה שנים בכבוד גדול. בזמן הזה הי' משפט ביילים הידוע ובזגיערו כשבאה הבשורה שביילים שוחרר רקדו הבחורים שבביהמ"ד על השלחנות בשמחה גדולה. ובקיץ הזה נהרג יורש העצר האוסטרי בבוסניען וזה הביא למלחמת העולם הראשונה. שמענו בשורה נוראה שבעיר קליש נהרגו מהגרמנים הרבה יהודים ונפל עלינו פחד גדול וביותר שכל הפקידים הרוסים עם ב"ב נסעו לרוסיה. כעבור זמן באו גרמנים ותיכף עזבו. אח"כ באו רוסים ועמדו בלודז' בזגיערו. זכורני פ"א בא הרב לביהכנ"ס וספר כי הגנרל הרוסי שלח אחריו להגיד ליהודים שיצאו מכאן לפנים המדינה או שישלח אותם לרוסיה והרב התחנן לו שישאיר אותם במקומם ויחרף ויגדף אותו וצעק אתם היהודים כלבים נבזים אין להאמין לכלבים וכשהרב ספר זאת רעד כולו ואמר אחים אהובים! אנחנו בסכנה גדולה נצעק לד' אלקינו בתפלות דוד בן ישי וכן רצו לעשות גירוש מלודז' ומהסביבה אך בהשתדלות גדולים שבלודז' השאירו אותם. ורק בתנאי שהיהודים ישמרו את הטלפון ביום ובלילה וכן עשו. ראינו פתאם שחיל הרוסים עוזבים את העיר ונוסעים ללודז' והגרמנים באו העירה ויחפשו בכל בית אם התחבאו שם רוסים. אח"כ התחילה המלחמה ברעם וברעש. כל הלילה ברחנו כולנו לבית המדרש ונמלטו לתוכו איזה מאות אנשים נשים וטף. צעקנו לד' עד אור הבוקר ותשקוט המלחמה. יצאנו לחפש לחם והגרמנים לא עזבו לתת לנו לחם ויאמרו יהודים אכלו אבנים, והאופים נתנו לנו לחם בגניבה, ישלם להם ד' את שכרם. היינו במצוקה זו שלשה שבועות שלמים ומגודל הצער נתעקמה השדרה שלי, ותותחי הגרמנים ירו על עיר לודז' ויהרסו בתים רבים ונהרגו הרבה יהודים ל"ע. ובעיר זגיערו לא קרה שום מקרה רע ח"ו. אודה לד' כי לעולם חסדו.

אחרי נסיגת הרוסים מלודז' נסעתי תיכף ללודז' וב"ה מצאתי את כל משפחתי בחיים. אירע שפ"א בא אדמו"ר הר"ר מוטלי זצ"ל לגזיערו על שב"ק שהנגיד ר' שלמה סירקיס הביאו לחנך את בית"ר שלו, ואין לשער את ההכנה דרבה שהכינו ובא עמו קהל חסידים גדול מלודז' והביאוהו לביתו נאות קדש בשירה ובזמרה ובנרות דולקות והי' שם שבת בכבוד גדול וכל אנשי העיר באו לקבל פניו רק סוג אחד מהחסידים לא באו ובשבת בבקר כשהרבי רצה ללבוש את השטריימל ואיננו והי' בצער גדול והוכרח ללבוש שטריימל פוליש מבן הרה"ק ממאקורוב זצ"ל שהי' שם. הרבי הי' עוד שבת והי' מלוכש בשטריימל חדש שהביאו לו מלובב אחרי קבלת שבת הי' הרבי נכנס לחדרו המיוחד ואמר שלום עליכם ואשת-חיל ואמר מאמר הזוהר, זכור את יום השבת לקדשו וכו' וכשהזכיר שם של תנא הי' מזכירו באימה וביראה ואח"כ סגר א"ע על איזה שעות עד שעה אחת או שתיים ובינתיים סדרו את האורחים אצל השלחן ועשו קדוש ונטלו ידיהם לסעודת שבת וחכו על הרבי ראיתי שני חסידים מפורסמים מהמכובדים של סוג חסידים שלא באו לקבל פני הרבי עומדים מרחוק בפנה.

והנה הרבי בא אל השלחן והתחיל לומר בקול דממה דקה בנגון המיוחד

שלו מומור לדוד ה' רועי וכו' ודבוריו הק' המלאים אהבה ודביקות היו כנטפי טל. אח"כ נתנו לו כוס יין מלא על ידו ועמד כרבע שעה ונטפי דמעות גזלו מעיניו כמעין. ראיתי שאלה שני חסידים טפסו על הספסל לראות מה שהרבי עושה. הבנתי שזה לא עושה עליהם שום רושם. פתאום פתח הרבי להגיד את הקדוש ביהוד קולו וכשאמר את השם של ברכת בורא פה"ג אמר אותו במסירות נפש נפלא ועצום שכמעט הכוס נפל מידו וזה עשה עליהם פעולה רשומה מאד ואמרו בלחישא זל"ז הנה יש כסף לאדון זה. ראיתי אותם אח"כ שישבו אצל השלחן והרבי קירב אותם והעמידו יין ושתי בצמא את דבריו הק' ולא משו מתוך אהליו כל הזמן היות הרבי שם. ובש"ק בבקר באו סוג חסידים הנ"ל אל שלחן הרבי כי שמעו מהשליחים שלהם שהרבי הוא צדיק גדול, ועובד את ד' במסירות נפש והעמידו יין וכל הזמן הזה הי' אצלנו יו"ט וישבנו אצל הרבי ושמענו דברי תורתו וספוריו וסיפר שהמלשינים הלשינו עליו ועל אביו הק' לפני הממשלה ויצאה פקודה שמוכרחים לעזוב את ארץ רוסיה ועל אביו הק' המתניקו את הדין מפני שהי' כבר אחרי שבעים שנה. רק גזרו עליו שלא יסע מקיר העיר וחוצה רק עליו נשארה הגזירה לעזוב את ארץ רוסיה ונכנס אל אביו הק' ובכה מאד. אמר לו אביו אל תבכה בני אפי' אם תהי' בתוך יער אז האילנות כלם ירוצו אחריך ונסע משם בכבוד גדול. אבל לא ארכו הימים ומקורות הפרנסה נתדללו מאד. עזבתי את זגיערז' ונסעתי לעיר קוטנא. זה הי' ביום ז' חנוכה בשנת תרע"ה ושמה קבלו אותי לרב ולמגיד בביהכנ"ס אחת ודרשתי כל שבת דרוש הגון ונתרבו השומעים זקנים וצעירים שבאו לשמוע דברי אלקים חיים ולבי מלא אש שלהבת והכל בהצנע לכת וחדשתי הרבה דברי תורה. שם אירע לי צרת הבת. בתי צילקא נחלשה פתאום ונפטרה לחיי עוה"ב תנצב"ה. ומגודל צערי קבלתי על עצמי ללכת לסבול גלות. עזבתי את ביתי לקחתי מקלי בידי והלכתי ויה"ר שיהי' לי זה לכפרת עון כמאמר חז"ל גלות מכפרת עון.

נסעתי לברומברג ואיחרתי הרכבת ונשארת שם על ש"ק. עשיתי שבת חול והצטערתי מאד כי בליל שבת בביהכנ"ס שם, ישבו אנשים מצד אחד ומצד שני ישבו נשים וינגנו ג"כ בעוגב. אחה"צ הלכתי אל השמש ויקבלני בכבוד גדול וסיפר לי שלמד בישיבת הגאון ר' יצחק אלחנן זצ"ל מקובנא וכל היום דברנו דברי תורה והגיד לי שיחה מהרה"ג הנ"ל על קושיית העולם איך קיים אברהם המצוה לנוח בשבת הלא הדין הוא עכו"ם ששבת חייב מיתה ואברהם הי' בן נח ותיירץ עפ"י המחלוקת חד אמר אשו משום חציו וחד אמר אשו משום ממונו. אם נאמר שאשו משום חציו אם הדליק נרות בע"ש ודלקו גם בשבת יהי' חייב כי הדלקה היא חציו וכחו כגופו דמי א"כ כשדולק בשבת יהי' נחשב כאלו הדליק בשבת ואם נאמר אשו משום ממונו אין זה אלא רק ממונו ואינו חייב על איסור הדלקה ולכן כשהדליק נרות בע"ש והיו דולקים גם בשבת יצא לכל הדעות. אם תאמר שהוא בן נח ועכו"ם ששבת חייב מיתה יאמר שהוא סובר אשו משום חציו וכחו כגופו דמי. א"כ לא נח בשבת רק שהי' דולק והולך ואם תאמר שהוא נחשב כישראל יאמר שהוא סובר כמ"ד אשו משום ממונו

ואינו חייב על הדלקה ונחשב שהוא נח בשבת ואמרתי עפ"י נבין מאמרם קיים אברהם אפי' ערב תבשילין. הכוונה פי' שעירב יחד ב' הסברות יחד ע"י סברת אשו משום חציו פטר עצמו ממיתה על היותו בן נח וע"י סברת אשו משום ממונו פטר עצמו ממיתה על היותו בן ישראל וד"ל. ושאלתי אותו עם בן תורה גדול אתה מדוע לא תמחה ע"י מה שמגננים בעוגב בשבת. השיב לי כבר מחיתי ואינם רוצים לשמוע בקולי כי רגילים בזה מהרבה שנים. רק זאת פעלתי אצלם שגוי הוא המגנן.

פ"א הייתי שבת בעיר נאקלא במחוז פוילן והי' שם שו"ב אחד ירא שמים מארץרוסיה. הי' לנו מגין מצומצם והשוחט התפלל בכונה יתירה והי' הקורא בתורה ולפני הכנסת ס"ת להיכל, שם על ס"ת כל הכתרים ותכשיטין של כסף והקיף את הבימה עם הס"ת הרבה פעמים ואנחנו הלכנו עמו ובכה מאד בזמן ההקפות וסיפר לנו כי גרו כאן כמה אלפים משפחות יהודים ובנו ביהכנ"ס גדול ויפה מאד ויש שם ביהמ"ד גדול עם שלחנות וספסלים כמו בפולין ומלא עם ספרים ש"סין ופוסקים ראשונים ואחרונים וספרי מוסר ושאר ספרים ועל כתל אחד הי' כתוב בכתב אשורית גודל המצוה של ת"ת דרבים וראיתי שם רשימה מתחברים שחילקו ביניהם לימוד הש"ס לשנה אחת ועוד בימי הבינים הי' שם מקום גדול של הרבצת תורה והיו נקראים בשם חכמי נקלא באשכנז. ואיך לא אבכה כאשר הנני רואה שהישוב היהודי מתנון והולך וכלם עוזבים את העיר ונשארו בעיר הוא ועוד חמש משפחות ויש הרבה שבתות שאין מגין בגמצא ונהיה מוכרחים לסגור את ביהכנ"ס ולמסור אותו לממשלה ותירש את כל הרכוש של העדה היהודית שפסקה להיות עדה. בכיתי ג"כ עמו על החורבן עיר ואם בישראל. ניהמתי אותו שיבואו יהודים אחרים במקומם. נסעתי משם בלב כואב על רכוש יהודים שהולך לטמיון ועל מקום קדוש שנהפך למקום חול וטמא וקוננתי עליהם נחלתינו נהפכה לזרים בתינו לנכרים ומשם המשכתי לסבול גלות. הייתי אצל אבי בעי"ח ושמה עמי מאד. נסעתי משם לסטובניץ. דרשתי שם בביהמ"ד בשבת והוטב מאד בעיניהם. הייתי ג"כ בפאטשנוב-בוסק ובכל מקום דרשתי כי ד' הטובה עלי. עברתי את נהרי הוויסל לארץ גליציע. הייתי בקרקו ודרשתי בהרבה בתי כנסיות. הייתי על קבר הרמ"א זצ"ל ואחיו ר' אהרן ואחותו מרים ששוכנים ביחד ושם הייתי ג"כ על קבר בעל „מגלה עמוקות" ועוד הרבה צדיקים וקדושים. נסעתי לוועליטשקע שם נמצא מכרה מלח גדול השייך לממשלה ויש שם ישוב גדול של יהודים חסידים בני תורה וע"י דרשותי מצאתי חן בעיניהם ויבקשוני להשאר אצלם ללמד את בניהם תורה. אמרתי גם זה מן השמים ויתנו לי דירה מיוחדת בשבילי ובשביל התלמידים. קניתי שם שלימות הרבה והתלמידים הצליחו מאד בלמוד התורה. אחר תום השנה המשכתי הלאה.

הייתי בזאבנע התפללתי ביוכ"פ אצל הרה"ק משם חתן הרבי ר' משה מרווודוב זצ"ל ושבעתי עונג ונחת ממנגינותיו המסורתיים. זכורני מה שאמרתי בתוך הדרשה בקלוז של סנז. אז היו חיילי האלרטשיקים חותכים את הזקן כשפגשו איזה יהודי. אמרתי לא חשיד הקב"ה דעביד דינא בלא דינא. ידוע

שיש י"ג מדות של רחמים וכנגדם יש י"ג תיקוני דיקנא וכנגדם יש לאדם בזקן שלו י"ג שרשים כי הזקן הוא הסמל של רחמנות ולכן ת"ח שאין לו זקן לא היו ממנים בסנהדרין כי צריך להיות ושפטו העדה והצילו העדה שצריך להיות בהם מדת הרחמנות להציל הנדון ואם חסר לו הזקן סמל הרחמנות לא הי' יכול להיות בסנהדרין ובשעת המלחמה ראינו שאפסה הרחמנות באה אשה לתנות ובקשה סוכר או קמח השיב לה אין קמח. התחילה האשה לבכות במה אלך הביתה. לחש לה באוזן אם תתני כך וכך תשיגי קמח. אמרה האשה עניה אנכי ואין לי לשלם מחיר מופרז כזה. השיב לה אם אין לך כסף תישני בחשך. והלכה בפחי נפש. אמר הקב"ה: הזקן הוא סמל הרחמנות ובתנתי אתכם בזמן המלחמה ולא היתה לכם רחמנות על אחיכם ואחיותיכם למה לכם זקן! לכן שלח האלר-טשיקים לחתוך הזקן ואין זה מקרה.

משם נסעתי לדעמביץ, לריישה ודרשתי בכל המקומות וקבלוני בכבוד גדול. משם נסעתי לטיטשין. נכנסתי אל הרבי ואמר עצתי שתאכל אצל הגבאי והוא יראה שתדרוש בביהכנ"ס. ואחר השבת תהי' האורת שלי. הייתי ש"ק אצל הגבאי ושבעתי נחת ועונג וד' עזר לי שדרשתי דרשה נפלאה מאד וכלם היו שבעי רצון מאד. ביום א' הלכתי אל הרבי והוא עשה סעודת ר"ת והושיבני אצלו ואכלתי עמו מקערה אחת ועפ"י בקשתו אמרתי לפניו את הדרשה שדרשתי בשבת והי' שמח מאד ואמרתי לו מאחז"ל פגע בו אדה"ר אמר לו מה נעשה בדינך. אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי. אמר כך גדול כחה של תשובה. פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת ומביא בס' תולדות יצחק חד אמר בעמל וביגיעה ברא הקב"ה את עולמו. ומביא ראיה מהמשנה באבות והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא להפרע מן הרשעים שמאבדים את העולם שנברא בעשרה מאמרות שאינו דומה מי שמאבד מלאכה שנעשית בעשרה מאמרות למלאכה שנעשית במאמר אחד. וחד אמר לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו ומביא ראיה מה"ת דכתיב שבת וינפש ופירש"י ומי שכתוב בו הנה לא ייעף ולא ייגע הכתיב מנוחה לעצמו? אלא כדי לשבר את האזן ונ"מ לענין תשובה אם נאמר שבעמל וביגיעה ברא הקב"ה את עולמו א"כ כשחטא קלקל דבר שנברא בעמל ויגיעה ואיך תועיל תשובה אבל אם נאמר שבלא עמל ויגיעה ברא הקב"ה את עולמו לא קלקל הרבה ותועיל תשובה. והנה אדה"ר שנברא ביום ששי לבריאת העולם חשב שבעמל ויגיעה ברא הקב"ה את עולמו ותשובה אינה מועילו וכשאמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי משמע מזה שלא בעמל ויגיעה ברא הקב"ה את עולמו ולמדו זאת משבת וינפש מיד פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת כי משבת לומדים שלא בעמל ויגיעה ברא הקב"ה את עולמו ומועילה תשובה. והוא צדיק תמים עובד את ד' בתמימות ובפשיטות וממשיך עדה שמקושרים בו בכל לבם ונפשם.

בעת ההיא שמתו כל מעייני בענין ישוב א"י אני וידידי ר' אהרן שלמה עלברג נ"י יסדנו חברה בשם עזרה לעולי א"י והרב אב"ד י"י טרונק הי' הנשיא הכבוד שלה ועי"ז הי' לי היכרות עם הרב מוולוצלבק ז"ל ור' סנדר שוחט ז"ל

הייתי ג"כ בכהונת מורה למקרא ולגמרא בבית ספר עממי בקוטנא שידידי
עלברג נ"י יסד אותו. הכנסתי בלב התלמידים רוח של המסורה הטהורה ויראת
ד'. אח"ז אירע לי צרת הבת השניה בתי צילקא נחלשה על חולי דיפטריע ר"ל
ובעוונותי הרבים נפטרה לחיי עוה"ב תנצב"ה. ומי שאמר לעולמו די יאמר
לצרותי די ומגודל הצער נמאסה עלי ישיבתי בקוטנא. נסעתי לווארשא ושם
נתקבלתי למגיד בביהכנ"ס ברח' נייע מילא. ובכל ערב למדתי עין יעקב
בביהכנ"ס ברח' זלוטא והייתי ג"כ הש"ץ שלהם בימהנו"ר ומצאתי כאן את
שאהבה נפשי. ידידים ומכירים חסידים יראים ושלמים. הכרתי את כל האדמו"רים
שגרו בעיר וורשא והייתי מתחמם באורן של חכמים. וורשא היא עיר שיש בה
תורה וחסידות והשכלה והם גומלי חסדים ובעלי מדות טובות וזן המקום פעל
עלי מאד אמרתי פה אשב כי אוויתיה. הייתי מפורסם למגיד ודרשתי בכל בתי
כנסיות ודרשותי הקסימו את הקהל כי היו מתובלים בפרדס ובחריפות ובמדעים
במשל ומליצה ובספורים. הייתי ג"כ ש"ץ נפלא כי התפללתי מעומק הלב
ובמתיקות הקול ובמנגינות עריבות והיו קוראים אותי הש"ץ החסידי.

בעת ההיא התחילו מרננים שהממשלה תשים מסים כבדים ובפרט על
היהודים וענגנים קודרים התחילו לכסות את שמי יהדות פולניא. האנטישמיים
נשאו ראש ובנאומיהם שפכו אש וגפרית על ראש היהודים בטענה הישנה הנה
עם ב"י רב ועצום ממנו וכו' וקרה מקרים תכופים שהיחפים הכו ופצעו ברחוב
את העוברים ושבים היהודים. הסכמתי בלבי לנסוע לא"י בראותי כי סו"ס
דוחקים את רגלינו גם כאן ואין זה עוד מקומנו ונתגבר בי החשק לשוב לארץ
אבותינו המולדת הישנה. אפשר הדבר כי נוכל לשבת שם במנוחה ושלוח שאיש
לא יפריע את מנוחתנו ואחרי נסיונות שהי' לי בענין הנסיעה לא"י סו"ס הצלחתי
לקבל סרטיפיקט לנסיעה לא"י. והי' לי שכן למדן וחסיד שהציק לי בדבריו
האמה תיסע לארץ הציונים? המותר לנסוע לא"י? והראה לי מדרש מפורש
בשיר השירים א"ר ר' חלבו ג' שבועות השביע הקב"ה את ישראל, שלא ימרדו
באומות, שלא ידחקו את הקץ, ושלא יעלו בחומה. אמרתי לו אינני רואה כאן
שום רמז שאסור לנסוע לא"י. האם נסיעה לא"י נחשבת למרידה באומות? הלא
הם בעצמם נתנו את הסכמתם על המנדט של א"י. האם בזה שפתחו לפנינו
שערי הארץ ואנחנו נכנסים ברשות נקרא זה דחיקת הקץ, אם הי' שערי הארץ
סגורים ואם הי' דוחקים עצמם להכנס אפשר הי' זה נחשב לדחיקת הקץ. וגם
לזה אינני מסכים. כי מצינו לגדולי אומתנו שעלו לא"י במסירת נפשם וינשקו
את אבניה ואמרו כל ההולך ד' אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן עוה"ב
ואיך ילך ד' אמות בא"י אם אסור לעלות שלא ידחקו את הקץ. אפשר פירושו
הוא, כי יש זמנים שהקב"ה מקרב את הקץ ומגודל הפרומקייט שלנו אנחנו
דוחים אותו בידים וזה מה שאמרו ענותונתו של ר' זכרי' בן אבקולס החריבה
את ביהמ"ק וכו' ולכן השביעם שלא ידחקו את הקץ בידיהם ואם יפתחו לפניהם
שערי הארץ לא יהיו שוטים ויעשו כל מה שביכלתם לעלות ולבנות את
חורבותיה. ועוד אם היינו עולים מחנות מזוינים בנשק, בחרב, ובקשת, בתותחים,
ובמקלעים הי' זה נחשב עלי' בחומה. לא כן כאשר הזקנים עולים בטלית ותפלך
שלהם. והנוער עולה במחרשה ובמעדר האם זה נקרא עליה בחומה?

הנה חז"ל אמרו מאן דביש ליה בהאי מתא ליזיל למתא אחריתא ומאן דביש ליה בורשא ליזיל דוקא למתא אחריתא לניורק, ללונדון, לפריז, ולא חיפה, לתל-אביב ולירושלים? אינני יודע מה חטאה ירושלים שאסור לעלות ולשבת בתוכה, ועוד כתיב אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. א"כ לא ימלט להיות נקי בלא חטא. א"כ יכול כל אחד לבחור לו איזה חטא שרוצה ואני בחרתי לי זה החטא לעלות לא"י שלפי דבריך זהו חטא גדול וגורא. אודה לד' על חסדו שעשה עמדי שזכיתי לבא לא"י נסעתי אני ובני קלמן, ואשתי וב"ב נשארו עוד בוורשה. הלכתי לקבל ברכת הפרידה מאדמו"ר הרבי מאוסטרובצה זצ"ל שהי' בוורשא ואמר הלואי שאני הייתי זוכה לבא לא"י ובירך אותי בהצלחה ובפרנסה טובה ובירך את בני בברכה. בחנוכה תרפ"ד נסענו שיירא של מאה וחמשים איש בשטו"מ והי' לנו דרך צלחה בעז"ה. בזאת חנוכה באנו ליפו ונתנו לנו מלון על שמונה ימים. התפללתי בביהכנ"ס קהל חסידים נו' שלום רח' בעש"ט ושם מצאתי ידיד נאמן ר' חיים פיפקע ג"י. הכנסתי את בני בישיבת „אור זורח" מיסודו של ר' זרח ברנט ז"ל והי' שם באכילה שתי' ולינה וקבל עוד בכל חודש סכום כסף אודה לד' כל"ח. ונסעתי לירושלים הי' לי מכתב מש"ב הרבי מפיאסצנא אל אחיו ר' ישעי' שפירא שיעשה מה שביכלתו לעזור לי. והמכתב לא עשה את פעולתו.

נכנסתי אל הגאון אב"ד הרב קוק זצ"ל ויקבלני בספ"י וסיפרתי לו שזה עכשיו באתי מחו"ל ואני רוצה להסתדר בארץ ובין הדברים אמרתי לו איזה חדושי תורה והרב צוה למזכיר שלו שיכתוב מכתב אל ראשי המושבות להודיעם שהראב"ד שלח אותי אל המושבות לדרוש לפניהם בתורת ה' ושיקבלו אותי בכבוד הראוי ויתמכו בידי בתמיכה שיש בה ממש ובכן התחלתי בפר' אלה מסעי הגעתי בראשונה לפ"ת והראיתי להגבאים את מכתב הרב קוק זצ"ל ויקבלו אותי בכבוד גדול ובש"ק דרשתי בביהכנ"ס הגדול והייתי כמעין המתגבר ברוך שמו הגדול שזכיתי לדרוש בארה"ק לפני קיבוץ גדול ת"ח, יראים ושלמים ובעה"ב והי' שבעי רצון ההגבאים עשו הרבה למעני ומשם נסעתי לראשל"צ, לגס ציונה, לרחובות, לעקרון, לגדרה ובכל מקום דרשתי דרשות הגונות כיד ד' הטובה עלי ביד רחבה ישלם להם ד' כפעלם ותהי משכורתם שלימה. עשיתי דרישה אצל הממשלה בשביל אשתי וב"ב וב"ה שבאו בשטומ"צ לפני פסח בריאים ושלמים אודה לד' כל"ח. ידידי מגוה שלום הכינו לי חדר מרוהט וכבדו אותי ביין טוב ומטיב מראשל"צ. עשיתי את הסדר בשמחה גדולה ואמרתי לב"ב אשרינו שזכינו להשתקע בארץ הקדושה ונראה את"כ את הטובה הגדולה שעשה ד' לנו ובאמת הי' כך עוד באותו קיץ נשמע שמיינסטר הכספים בפולין גרמסקי הטיל מסים כבדים על אחב"י, את"כ גזרו על השחיטה ועוד גזירות קשות. אמרתי ב"ה שהנחני בדרך אמת ולבא לארץ אבותי דוכתא דמשה ואהרן לא זכו ליה. והארץ היא רחבת ידים וחסרים רק ידים עובדות. ויש לאחינו כאן חירות גדולה ויש עונג גדול לראות מושבות פורחות ת"א עודנה קטנה וצעירה ויש בה כשמונת אלפים נפשות. וכאן חול וקודש מעורבים זה בזה צעירים חופשים וצעירים אדוקים עושים ריקוד בהתלהבות גדולה. הצד השוה שבהם שכלם בונים את בנין

הארץ במסירות נפש גדולה. נקוה כי אם יבואו אחינו האדוקים הנה יכניסו בישוב רוח של יהדות מסורתית תורה ויראת שמים ובאמת רואים אנחנו בזה יד ד' הטובה שזאת היא אתחלתא דגאולה.

קבלתי מכתב משכני החסיד מוורשא וראשית דבריו: ה' אדוני חכם כמלאך האלקים. וה' חכם הרואה את הנולד כי נשתנו כאן הזמנים לרעה שא"א לסבול. וביקש ממני שאעשה דרישה בשבילי שרוצה ג"כ לבא לא"י. השבתי לו א"ר חלבו ג' שבועות וכו' ושלא יעלו בחומה וד"ל. אני הייתי מן העולים בעליה הרביעית שהיתה ברובה מעולי פולניה וה' ראשית דאגתם שאלת חינוך בניהם ועל פי עצתי שכרו בית מיוחד ברח' אחה"ע ויסדו שם בית תפלה וישיבה קטנה בשם „תפארת ישראל" ע"ש הרהצ"ק בעהמ"ח „ישמח ישראל" מאלכסנדר זצ"ל ולמדו בו כשמונים תלמידים. אני הייתי ראש הישיבה והמנהל ור' יצחק אלברט ובני קלמן עזרו על ידי ויסדו ועד הכספים והיו מספקים משכורת של הרבנים המורים וכל הוצאות של הישיבה. ובראשי הועד עמדו הירשברג וצאללע השותפים שבנו הרבה בתים בת"א וגם מועד הקהלה קבלנו 4 לירות להדש והישיבה הצליחה מאד והתלמידים ראו ברכה בלמודם וה' קרוב שגם העירי' תשתתף באיזה תמיכה ובכן זכיתי עוד פעם להרביץ תורה לתלמידים ובא"י. אני יודע הסיבה שגרמה למשבר וגדל מיום ליום והרבה עולים עם כל ב"ב חזרו לחו"ל ויעזבו הבתים הבנויים למחצה כאשר הם ויברחו לנפשם ונשארו רק י"ב תלמידים. ועד הישיבה לא ה' יכול לשלם שכר דירה והישיבה נתבטלה. הרב אהרונסון נתן לי מכתב להגבאים של ביהכנ"ס הגדול ללמוד ומחוסר מקום נתבטל הענין.

ר' יצחק גרשטנקורן ג"י מב"ב הציע לפני ליסד ת"ת שם. התלמידים היו כחמישים תלמיד, ואני ובני למדנו אתם. אח"כ נתבטלה הת"ת ע"י שהמזרחי יסד שם בית ספר שלו ויבקש אותי העסקן הצבורי ר' יעקב ז"ל מוכר חלב שרוצה ליסד ת"ת „אהל יעקב" ולמדתי בביהכנ"ס של מרכז בעלי מלאכה וה' לי כעשרים תלמידים אח"כ נפטר ר' יעקב הנ"ל ומצב הת"ת ה' רופף מאד ועשיתי עוד פעם סיבוב בכל א"י והייתי למגיד. נמאס עלי הטלטול הקשה ובפרט שהפרנסה נתדללה. גמרתי בדעתי לנסוע לחו"ל להיות שם איזה זמן ולהסתדר בארץ במשך הזמן הזה חברתי את ספרי „קדושת ישראל" עה"ת מאה ועשרים דרשות נחמדות. קבלתי הסכמה מהרב קוק זצ"ל וגם מהרה"צ זוננפלד וניחם אותי ויספר לי שגם אצלו ה' ככה שסבל ג"כ הרבה כשבא לא"י ואלה הם יסורים של אהבה מא"י. קבלתי ג"כ הסכמות מהרב אהרונסון ז"ל ומהרב עוזיאל ז"ל. חברתי ספר „מועדי ישראל" דרשות יקרות על המועדים ויש לי הסכמה מהרב קוק זצ"ל ולהבל"ח הרבי מסדיגוריי שליט"א. חברתי ספר „כרם ישראל" „תפארת ישראל" דרשות מאמרים וספורים. ב"ה נעשיתי אזרח ישראל השגתי תעודת מסע לחו"ל וגם וויזא לגרמניה ובחדש תמוז תרפ"ח ה' בלק נסעתי בספינת קנדה התולכת למרסייל ארץ צרפת וכאשר העלו את המזודות מן הסירה אל הספינה נקרע החבל וכל המזודות גפלו אל הסירה ונפתחו וכל

הכתבים שלי נתפזרו וב"ה שלא נפלו אל הים ולא חסר מהם שום דבר. ובוה הגני רואה שכוונתי אל האמת ובהשגחה נפלאה נשארו בעולם אודה לד' כל"ח. בנסיעה הרגשתי עצמי לא טוב בעש"ק בלק באנו לאלכסנדריה. אלכסנדריה היא עיר גדולה ויפה והרבה בתים בנוים בטעם המזרח. הנמל שלה גדול ויפה והרבה ספינות עוגנות בו. הספינה המשיכה למרסייל לפנות ערב התחיל לנשוב רוח חזק והתחזק יותר כל הלילה וכל יום המחרת ובמשך כל הזמן שכבתי על מטתי והקאתי הרבה מאד ותפילין הנחתי מושכב והרוח טלטל את הספינה מאד ירדה תהומות ותעלה גבעות וערבי אחד הלך לעשות צרכיו ומגודל טלטול הספינה נפל על ברזל ופצע את מוחו ומת בו במקום. ובכל הכחות התחזקנו והתפללנו במנין בליל מוצש"ק שקט הרוח ב"ה סערה לדממה ויחשו הגלים הודו לד' כל"ח.

ישבנו יחד במסיבה ואמרתי על הפסוק ויאמר משה אל רעואל וכו' נוסעים אנחנו אל המקום וכו' שכל הנסיעות שישראל נוסעים אל ארצות הגוים בשביל לקבץ שם כסף ולבא אח"כ לא"י המקום אשר אמר ד' אותו אתן לכם. גם אמרתי על הפסוק מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל יול מים מדליו. שברך אותם שיזל להם שפע המכונה למים אך רצה וזרע במים רבים. שיזרעו את זריעתם דק בארצות הגוים שנקראים מים רבים ויעמידו שם את אהליהם ומשכנותיהם ולא ירדו לבנות את ארץ אבותיהם וירום מאגג מלכו וכו'. שהם ירצו מאד שדוקא זרע אגג יהי מלכם אך הקב"ה הפך את הקללה לברכה ופי' באופן אחר מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל שהם טובים כשתעמידם דוקא בא"י שאז הם נקראים שלך ובארצות הגוים הם לא שלך כידוע וזרעו שיזרע בארצות הגוים שנקראים מים רבים ויצליחו שם בכסף ובזהב ומשם ישיבו לבנות הריסות ארצם וירום ממלכות אגג מלכו כי ע"י שיצליחו מאד במלכות אגג תנשא ג"כ מלכותו שיהי להם די כסף על בנין א"י ויעשו מלוכה בישראל. עברנו לפני ארץ יון וארץ איטליה ובאנו בשלום אל חוף מרסייל, הנמל הוא גדול ועשרות אניות עוגנות בו, עברנו בשלום את הגבול. בתחנת הרכבת קניתי כרטיס לפריז נסענו כל הלילה כמעט חצי ארץ צרפת. עברנו לפני ערים גדולות וכפרים הרבה מאד. נהר סינה הולך עד פריז ועל גדותיו ישנם יערות הרבה כפרים וגאות קיץ. לעשירים המחזה נהדר מאד והטבע חלק למקום הזה חן ויופי במלא חפנים. ביום ה' באנו בשלום לפריז הבירה וב"ה כי עוד בערב הזה דרשתי בביהמ"ד דרוש נחמד ומצאתי חן גדול בעיני השומעים ומשכורתי היתה שלמה.

בעש"ק הלכתי אל הרב הרצוג ז"ל ונתן לי רשות לדרוש בביהמ"ס ברח' הוטל-דע-ווייל. הוזמנתי אל יהודי שאוכל רק מאכלי חלב ובערב אחרי התפלה באתי אצלו ומצאתי שם עוד אורחים הרבה והבע"ב עמד עוד בתפלה בהתלהבות וביקש אותנו לעשות קידוש ולאכול את סעודת ליל שבת. כי הוא עושה קידוש אחרי חצות הלילה. עשינו כדבריו והוא עומד עלינו והביא לנו דגים ומיני תבשילים מחלב, מחמאה וגבינה. והי' טעימים מאד. אכלנו ושבענו והביא לנו שכר ושתינו. שרנו זמירות בשמחה רבה בנגונים שונים. אמרנו ד"ת על השלחן

והוא עומד ומשמש אותנו ופניו צוהלים משמחה וחדוה וספר לנו שהוא גר בפריז כשלשים שנה ולא אוכל רק מאכלי חלב. וגוי אחד שיש לו בהמות עומד הוא אצל החליבה ועושה מחלב חמאה וגבינה והוא חסיד מליבוויץ. שמחתי מאד כי הקרה ד' לפני איש יר"ש ות"ח גדול. אמרתי בשלחן הרבה ד"ת ונהנה מאד ושמו הוא ר' מנדל סוראוו ג"י הלואי ירבו כמותו בישראל. בבקר הלכתי לאכול סעודת שבת. שבעתי ענג רב ועכשו ישב אתנו ר' מנדל בסעודה והביא מיני פשטידות מחמאה וגבינה והיו טעימים מאד ושתינו הרבה משקאות ודברנו הרבה דברי תורה וספרנו מעשיות מצדיקים. הרגשתי עצמי כמו בבית ושכחתי כי הנני נמצא בפריז בביהכנ"ס ברחוב הוטל דע-וויל ושם חנו כבר עולם גדול. דרשתי דרוש גדול וקוטב הדרוש היה, שעיקר עבודת האדם היא צריך להיות בדברים שבין אדל"ח ואמרתי אצל אברהם כתיב בקש לעמוד פי' שאחרי התגלות ד' אליו בקש להעמיד יסוד שעיקר העבודה היא בין אדל"מ. אמר לו הקב"ה שב מזה העיקר כי יש עיקר אחר טוב ממנו שהוא בין אדל"ח וירא והבין אברהם שהצדק עם הקב"ה כי בדברים שבין אדל"מ יכול אדם לאנות א"ע שיחשוב שהגיע כבר למדרגה רמה ובאמת אינו כלום רק דמיון בעלמא. לא כן בדברים שבין אדל"ח. אם נתן צדקה לעני והחיה אותו או שנתן גמ"ח לאיש והחזיק בידו שלא יפול ממצבו הרי עשה בודאי מעשה ופעולה טובה ואין זה דמיון וירא והבין כי לא בשמים היא. מיד וירץ לקראתם להכניס את האורחים.

וזאת ג"כ הכוונה חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו כי חז"ל דרשו להרע זהו שלא אוכל להטיב זהו שאוכל שמבינים בחכמתם שהעיקר בעבודה הוא להרע לגופו שלא יאכל והם דברים שבין אדל"מ. ולהטיב שיאכל בעצמו ויאכיל גם לאחרים שהם דברים שבין אדל"ח לא ידעו מזה שזאת ג"כ עבודה ועד כמה שאדם שלם בדברים שבין אדל"ח כך הוא זוכה לשלימות שבין אדל"מ וזאת אמרה התורה ג"כ ואהבת לרעך כמוך עי"ז תזכה להשיג מדרגות של אני ד' בדברים שבין אדל"מ. בסעודה שלישית אכלתי אצל החסידים ואמרתי חידושי תורה ונהנו מאד במשך היותי בפריז — ראיתי בחוש השגחה פרטית על כל שעל וצעד במה שנוגע לענינים שלי ובכל פעם הקרה ד' איש אחד שהגיד והראה לי מה שהי' נצרך לי אודה לד' כל"ח. במשך השבוע דרשתי בביהכנ"ס ברחוב דע ליאן ושבעו רצון. לא יכולתי להיות יותר בפריז כי הי' לי טראנויט וויזה והמשכתי לגרמניה. הייתי אצל ד"ר איזנשטט וקבל אותי בפנים זועפים. ראיתי ונוכחתי כי כן דרך כל עסקני הצבור שלנו. הלכתי אל הרב לנגר וקבל אותי בכבוד ועפ"י השתדלותו קבלתי כרטיס נסיעה לקעלין ובעש"ק מטו"מ באתי בשלום לעיר קעלין. עמדתי באכסני' אצל שטינברג בש"ק וביום א' דרשתי בביהכנ"ס ונהנו מאד, אולם אף אחד לא בקש אותי על שבת והייתי בצער ע"ז. אך בני הרב קרלבר ז"ל בקשו אותי שאהי' אורח שלהם ונהניתי מאד ויכבדוני כבוד גדול.

ביום א' אמרתי בתוך הדרשה על פסוק מה תצעק אלי, דבר אל ב"י ויסעו, אמרתי, פ"א באו חזן ודרשן לעיר. על התזן היו הרבה קופצים, וכל אחד

רצה שיאכל אצלו בשבת ועל הדרשן לא שמו עיניהם אין דורש ואין מבקש אותו על ש"ק ויאמר בתוך הדרשה פי' זה הפסוק. מה תצעק זה האדם שצועק בקולו זהו התון אומר כל אחד אלי תבא. אולם זה שמדבר אל ב"י דברי השם אומרים לו ויסעו, שאין אף אחד שיבקשו אצלו על ש"ק. אח"כ הצטדקו לפני, שכל אחד חשב על חבירו שהוא ביקש אותי לשבת. אמרתי להם שהתורה הזהירה גם ע"ז באמרה ואהבת לרעך כמוך פי' כמוך שאם אתה רעב אינך מחכה על רעך שהוא יבקש אותך אליו רק אתה הולך הביתה ומאכיל את עצמך כך אם רעב חברך אל תחכה ולומר שחברך יקח אותו אצלו אלא קח אותו אליך והאכילהו ואל תבטח בזה על חברך אני ד'. עושה ג"כ ככה אני לא סומך על אחרים אני הוא הזן ומפרנס לכל. גם הרב גיברשטין נהג בי כבוד. ביום ה' דברים באתי בשלום לעיר דיסלדורף דרשתי בביהכנ"ס ברח' הרצוג ונהגו מאד. עמדתי אצל הויזנר. גם המורה יונאט נהג בי כבוד והרב ר' יעקב הורביץ. נ"י עשה הרבה למעני תהי' משכורתו שלימה מאת ד', משם נסעתי לדואיסבורג ודרשתי בביהכנ"ס ועמדתי אצל אייזלר. והוא מכניס אורח גדול. נסעתי משם לקרעפלד גם שם נמצא מכניס אורח גדול, שמו הערבסט וכבדו אותי בכבוד גדול. משם נסעתי לעססן על נהר הרוהר. התאכסנתי אצל בני ידידי ר' יצחק מאיר קריצלר ז"ל ונהגו בי כבוד גדול. בשבת דרשתי בביהכנ"ס הגדול ונהגו מאד. ובלייל יום א' דרשתי עוד פעם. נסעתי משם לעיירות הסמוכות ויש שם ישובים של יהודים כמו באכוס געלזענקירכן וכדומה ונהגו בי כבוד גדול. נסעתי משם לדורטמונד ודרשתי בביהמ"ד ובש"ק הייתי בהאנובר ודרשתי בג' בתי כנסיות. אמרתי על הפסוק לך ד' הצדקה. לך ד' על הדברים הנוגעים לך ד' היינו בין אדל"מ יוכל היות שאתנו הצדקה אפשר יצאנו ידי חובותנו כי התפללנו כל השנה שמרנו שבתות ומועדים וכדומה. אך ולנו בחלק-שלנו בדברים שבין אדל"ח בזה יש לנו בושת הפנים כי בזה לא עשינו כלום. השוחט משם הוא למדן וירא שמים גדול. משם נסעתי לקאסל ודרשתי בביהכנ"ס בש"ק פר' תצא. הייתי בפולדא כל אנשיה הם יראים ושלמים. הרב ד"ר קאהן קירב אותי מאד ודרשתי בביהכנ"ס ושבעו רצון מאד. הגשים מכסות את ראשן או הולכות בפאות נכריות (שייטלן) כמו בפולין.

בהערספלד עמדתי אצל אשה אלמנה יקירה במעשיה ובהכנסת אורחים. הייתי בכפר בורגהון אצל מכניס אורח אחד והם חקלאים. יש להם שדות וגנים והם אנשים טובים. באתי בשלום לעיר פראנקפורט על נהר מיין. עמדתי אצל לאנגזם. הייתי אצלו באכילה שתיה ולינה ב' חדשים. דרשתי בכל בתי כנסיות. פראנקפורט היא עיר גדולה מלאה חכמים וסופרים ומקרבים את האורחים בפרט בני תורה. בשבת התפללתי בבית החסידים והי' מנהגם שבליל שבת אחרי הסעודה התאספו כלם לבית החסידים ודברו דברי תורה ושתו יין ובירה ויזמרו זמירות שירות ותשבחות וירקדו ויצהלו לכבוד ש"ק. הרב הוכמן מנהיג שם ישיבה וקיבל אותי בכבוד. הרגשתי שהנני נמצא בורשא. כי יש כאן ישוב גדול והרבה בתי כנסיות ומדרשות שמרביצים בהם תורה והם מקבלים את כל אדם בסבר פ"י. איש אחד נתן לי להעתיק תמונת ר' שמעון בר יוחאי. נסעתי משם לווארמה

הנקראת וויירמייזא דרשתי בביהמ"ס הייתי בביהמ"ד של רש"י ז"ל. ראיתי הכסא שישב עליה והיא עשויה אבן אחת בתוך כותל המזרח ועומד באמצע. שלחן ארוך וספסלים משני הצדדים שתלמידיו ישבו עליהם. אמרתי מה נורא המקום הזה שרבותינו מאורי הגולה הרביצו פה תורת ד'. ראיתי ג"כ את ביהמ"ס של רש"י, אולם הכניסו בו עוגב. ראיתי את המקוה של רש"י והיא עמוקה מאד ויבשה. רק כשמתרבים המים בנהר המיין אז המקוה מתמלאה במים. נשאר שם עוד רחוב צר עם בתים גבוהים מן הגעטו ובכניסה ברחוב בצד יש עגול חלול בתוך הכתל.

ומספרים על אמו של רש"י כשהיתה מעוברת עם רש"י הלכה ברחוב. נסע גוי אחד רשע בעגלה והרחוב הוא צר מאד ורצה למעך אותה. הפכה עצמה עם הבטן אל הכתל ונעשה נס שנעשה מקום חלול בכותל שהבטן נכנס לתוכו וע"ז נצלה. הייתי על בית עלמין והורדתי דמעות על הקבר של מהר"ם מרוטנברג ז"ל וסמוך לו הקבר של ר' זיסקינד ז"ל שהביאו לקבר ישראל כידוע. ראיתי מקום ששם קבורים הקדושים י"ב פרנסים של העיר שנהרגו על קדושת השם ד' ינקום דמם. זכיתי להיות ש"ץ בוורמס בימים הנוראים בביהמ"ד של יהודי פולין סמוך לביהמ"ד של רש"י ז"ל. עמדתי אצל יהודי מכניס אורח גדול ונהג בי כבוד גדול. משם נסעתי למאינץ הנקראת מגנצה. דרשתי בביהמ"ס ונהנו מאד. משם נסעתי לקרלסרוהע. עמדתי אצל מכניס אורחים גדול וקירב אותי מאד. שבעתי עונג מחתנו שהוא יר"ש גדול מחסידי ויוניץ. דרשתי בביהמ"ד הרבה פעמים והיו שבעי רצון מאד. בהיותי בפרנקפורט קבלתי וויזה לשווייץ. נסעתי מקרלסרוהע דרך פרייבורג ובאתי בשלום לבאזל. היתה לי התקרבות גדולה. יש שם מכניס אורח מר שעפס וקירב אותי מאד. דרשתי בכל בתי כנסיות ונהנו מאד. בחג הסוכות הייתי בציריך. עמדתי אצל יהודי יר"ש וחסיד מפולין וקירב אותי מאד. התפללתי בבית החסידים ודרשתי שם ביו"ט וקירבו אותי מאד והעסקן הגדול ר' חיים ישראל אייז עשה הרבה למעני. גם ר' חיים לייבאביץ ובניו וגם ר' נתן בנו של ר' חיים יהושע לבוביץ הגר בת"א עשו הרבה מאד למעני תהי' משכורתם שלימה מאת ד'. הייתי בעיר באדען. עמדתי אצל מכניס אורח גדול שמו באלאג ונהג בי כבוד גדול והוא ת"ח ויר"ש גדול ודברנו הרבה מדרכי החסידות. נסעתי משם לישובים וערים המיושבים מאחב"י ובכל מקום דרשתי לפני הקהל וקיבלו אותי בכבוד גדול. משם נסעתי חזרה לגרמניה.

והייתי ש"ק בקרלסרוהע ודרשתי בביהמ"ד וביום א' דרשתי עוד הפעם ונהגו בי כבוד גדול. נסעתי ללודוויגסהאפן ודרשתי בביהמ"ד ונהנו מאד. הייתי ש"ק במאנהיים ודרשתי דרוש גדול. אמרתי על הפסוק לך ד' הצדקה וכו'. עפ"י משל עשיר אחד עשה שותפות עם איש אומן שיעשה לו מצרך אחד (ארטיקל) והוא יכניס כסף בעסק ויתן לו בכל שבוע כסף הצטרכותו, ובסוף השנה יעשו חשבון וכמה שיהי' ריוח יחלק לו ג"כ. מן הריוח. האומן קבל בכל שבוע הצטרכותו אך התעצל מאד במלאכתו ולא השגיח על טיב המלאכה. וכשהגיע

קרוב לסוף השנה התעצב מאד. כי ראה שמעל בשותפות והתחיל לעבוד בכל כחותיו והמלאכה היתה יפה מאד. הגמשל, בר"ה עושה הקב"ה שותפות עם כל איש ישראל שיעשו את המצרכים של תורה ומצות ובעד זה יתן לו מזונות במשך כל השנה. כידוע מאמר חז"ל מזונותיו של אדם קצובים מר"ה ולסוף השנה יעשה עמו חשבון ויבא על שכרו. אך האדם מתעצל לעסוק בתורה ובמצות ואפי' מה שעושה אין לו טעם וריח. ולסוף השנה שקרוב הזמן שד' יעשה עמנו את החשבון ואנחנו רואים שלא עשינו כלום במשך השנה אנו אומרים בסליחות, לך הדי', ההתחייבות שאתה התחייבת הצדקה החשבון הוא צדק, שנתת לנו פרנסתנו במשך השנה בלי שום עכוב וחסרון אך לנו מה שאנחנו התחייבנו לעסוק בתורה ובמצות בשת הפנים. ע"ז אנו מתביישים להרים הפנים שלנו נגדך כי לא די שהתעצלנו בעסק התורה והמצות. גם מה שעשינו אין לו טעם וריח ואנחנו חוטפים עכשו תורה ומצות ועושים הכל בכוונה ישרה. מה נאמר. מה פירושו קצת קצת. נאמר בתהלים מה נדבר, קצת נדבר בהתבוננות לפני בורא עולם מה נצטדק, קצת נלך בדרך הצדיקים נחפשה דרכינו ונחקורה בחקירה ודרישה ליפות מעשינו ונשובה לד' אלקינו אולי יחוס אולי ירחם כי רחום וחנון הוא המרבה לסלוח.

נסעתי משם לשטוטגארט ובש"ק דרשתי בביהמ"ד ונהגו בי כבוד גדול והעשיר מר זלמן שוקק'ן נ"י עשה למעני הרבה תהי' משכורתו שלימה מאת ד'. נסעתי משם והייתי ש"ק במינכן. עמדתי אצל חסיד מחסידי פולין יר"ש ולמדן ונהניתי מאד ממנו ודרשתי בביהכנ"ס והיו שבעי רצון מאד. המשכתי לגירנברג. עמדתי אצל מכניס אורח גדול באכילה שתי' ולינה ודרשתי בכל בתי כנסיות ומדרשות ונהנו מאד והאנשים טובים מאד חסידים ויראי ד' ויקרבו אותי מאד. לנתי ברעגענשבורג אצל השוחט, וסיפר לי כי הגוים חרשו את בית הקברות וגם את הקבר של הצדיק רבינו החסיד זצ"ל והמדרכה עוברת על מקום קברו. עברתי את ווירצבורג. הייתי ש"ק בעיר קטנה איכענהויזן וכל תושביה יהודים. והם אדוקים מאד ויש ביניהם ת"ח גדולים והם שומרים מצות מאד הרגשתי עצמי כמו בעיר קוטנא של פולין והרב מתנהג כמו רב בעיר של פולין. דרשתי בביהכנ"ס דרוש גדול ונהגו בי כבוד גדול. משם נסעתי בחזרה לפרנקפורט. נחתי קצת מן הדרך ודרשתי בהרבה בתי מדרשות. אחרי שבוע נסעתי לווייסבדן. דרשתי ש"ק בביהכנ"ס ונהנו מאד. המשכתי לדארמשטאט. דרשתי בביהמ"ד וישבעו רצון. בהיותי בפרנקפורט קבלתי דרכון (וויזא) לאנגליה מקונסול הבריטי והי' לי זמן לנסוע כל השנה ובהשתדלות חתנו של לאנגזאם קבלתי ג"כ דרכון להולנד והמשכתי לקעלין ומשם נסעתי להולנד. נסעתי כל הלילה וכל היום ולפנות ערב באתי בשלום לעיר הבירה האג. נסעתי משם בחשמלית לעיר החוף שעווינגען. עמדתי אצל מכניס אורח גדול. פתאום נעשה קור גדול מאד שכל הנהרות נקפאו והי' זה פלא גדול כי מזמן לא הי' כזה. דרשתי בביהמ"ד הרבה פעמים ועשו לי כבוד גדול. גם האופה משם הוא מכניס אורח גדול מאכיל ומשקה אותם. המשכתי להאג ודרשתי בכל בתי כנסיות ונהנו מאד ומשם נסעתי לאמסטרדם. עמדתי אצל ידידי החזן מרוקע נ"י שתי' חזן בקוטנא. נהניתי ממנו

מאד והוא יר"ש גדול ולמדן ועשה הרבה למעני תהי' משכורתו שלימה מאת ד'. גם הרה"ח ר' שמואל האלפרן שליט"א קירב אותי מאד. הייתי אצלו בש"ק ונהגיתי ממנו מאד.

הייתי באמסטרדם ו' שבועות והקור הי' גדול מאד עד שכל הנהרות העוברים בתוך העיר נקפאו וברחובות חממו טהעע ונתנו לשתות לכל עובר ושב. דרשתי בכל בתי הכנסיות ומדרשות והיתה לי התקרבות גדולה מאד. רק עם יהודי הולנד התושבים לא הי' לי שום שיח ושיג עמהם כי המה דברו רק הולנדית ולמוד התורה ג"כ בהולנדית כי כן צוה להם הרב שלהם ד"ר דינר ז"ל. כליל שבת התפללתי בביהכנ"ס הג' של יהודי פורטוגל אין שום חשמל רק הדליקו במנורות התלויות תרי"ג נרות וי"א תש"ב נרות כמנין שב"ת. המחזה נהדר מאד, עד שכל רמ"ח אברי ושס"ה גידי נדלקו בי. הרגשתי עצמי כמו בביהמ"ק. הי' לי שם הרבה רעים וידידים. ודברנו הרבה מא"י. ועד כמה גדולה התשוקה לא"י. ומשם נסעתי לכל הערים והכפרים שבהולנדיה ודרשתי בכל המקומות שיש ישוב יהודי והיתה לי התקרבות גדולה מאד. המשכתי לרוטרדם הי' אז חורף קשה מאד ובכל חוצות העיר הי' שלג רב מאד שא"א הי' ללכת. דרשתי בכל בתי כנסיות ומדרשות ונהנו מאד. עמדתי אצל יהודי מפולין חסיד ויר"ש מאד. הייתי שם איזה שבועות והי' לי התקרבות גדולה מאד. קבלתי דרכון לבלגיה. באתי בשלום לעיר אנטווערפן. והיא עיר גדולה. כמעט כל תושבי, הם יהודי פולין חסידים יראים, ושלמים, והי' נדמה לי שהנני נמצא בורשא. הרב עמיאל קבל אותי בכבוד גם הרב רוטנברג הראה לי התקרבות גדולה מאד. דרשתי בביהכנ"ס של הרב רוטנברג ובביהכנ"ס של הרב עמיאל בביהכנ"ס חדשים. בביהכנ"ס של שטיינפלד בבית חסידי טשורטקוב ובכל בתי כנסיות ומדרשות והייתי כמעין המתגבר ונהנו מאד.

עמדתי אצל החסיד ר' יצחק מאיר שו"ב משם הייתי אצלו איזה שבועות עד אחרי פסח. תלמידי מכבר מרדכי קראקובסקי תמך בי והרב עמיאל כתב מכתב לאנשיו וקבלו אותי בכבוד ותמכו בידם כפי יכולתם. עשיתי היכרות עם הרה"צ ר' לייבלי טווערסקי אדמו"ר משם והי' לי הרבה טובות ע"י. ועוד אנשים עשו הרבה למעני תהי' משכורתם שלימה מאת ד'. הרגשתי עצמי באנטוורפן כמו בורשא כן הי' בדעתי להשתקע שם אך תשוקתי לא"י גברה על הכל. נסעתי משם לרוטרדם ומקודם הייתי בבריסל עיר הבירה של בלגיה. דרשתי בביהכנ"ס ובבית החסידים ושבעו רצון ממני. ישנם שם ג"כ חסידים, יראים, ושלמים, ונהגיתי מהם מאד. קניתי לי כרטיס נסיעה ללונדון ונסעתי כל הלילה ובבקר באנו בשלום אל החוף וקיבלתי זכות ישיבה ללונדון רק על חדש ימים. נצטערתי מאד ע"ז. נסעתי ברכבת ובאתי בשלום ללונדון אל התחנה וויקטוריא בעש"ק לפי כתובת שקבלתי מאנטוורפן לעשיר גדול. הגעתי לצפון לונדון ברחוב היברי ניו-פארק. ראיתי שם יהודים יוצאים ונכנסים. נכנסתי בבית הזה והבע"ב קבל אותי בשמחה גדולה ובנתינת שלום תחב לי לירה אחת כי כן הי' מנהגו. שם הנדיב הזה ר' צבי גולדבלום ז"ל ובכל המקומות שעברתי לא ראיתי נדיב לב כמוהו.

הוא ה' יליד ראוונע בארץ פולין. בבחרותו נסע לאוסטריא ובעיר וויען נשא אשה ותלד לו ב' בנים יוסף ומשה וכאשר לא מצא שם פרנסתו נסע ללונדון והתחיל לסחור בבגדים ישנים ובדברים עתיקים ובכלי מתכות שונים וכשפרצה מלחמת העולם הראשונה קבל הזמנה ממשלת אנגלי' לספק לה כל מיני מתכות נחשת ניקל ופלדה וכ' ומוזה נתעשר מאד וכתום המלחמה קנה לו בלונדון כשש מאות בתים ובהיבר ניו-פרק קנה לו בית גדול עם חצר וגן גדול מלורד אחד ויסד בתוכה בית תפלה עם ספרים רבים וכל ביתו ה' בית הכנסת אורחים והחזיק אשה ובנה ושילם לה ה' לירות לשבוע שתבשל בשביל האורחים וי"ב אורחים קבועים היינו בביתו באכילה שתי' ולינה ובכל שבת היו על שלחנו כ"כ"ה אורחים ותי' לו אולם גדול מסודר לשבת בשלחן גדול וכסאות סביב לו וחשמלים גדולים. בראש השלחן הושיב את הזקנים והחשובים. והוא ישב תמיד מן הצד. וה' תמיד מלא שמחה ושחטו עופות לרוב בשבילנו וכל מיני דגים מבושלים, מטוגנים, בירה לרוב. אכלנו ושבענו והותרנו, שרנו שירות ותשבחות ולפעמים עד שעה שתים וכטוב לבו עליו הלך והביא לנו מתנור השבת חצי פשטידא משבת וחילק לנו ושתינו בירה לרוב.

הבטתי עליו בעין פקוחה ואמרתי האם אין הוא ניצוץ מאברהם אבינו ומתלמידיו של אברהם אבינו במדותיו הטובות וגודל אהבת ישראל שהיתה בקרב לבו. בר"ה באו אליו עניים כזרם מים רבים והוא חילק להם נדבות בספ"י והחזיק בידי כל האדמו"רים שגרו בלונדון. פעם באו משולחים משיבות שונות, רבנים ונכדים וחילק לכל אחד בידו הנדיבה בפנים שוחקות ואמר לי שהצדקות שמחלק עולות ששת אלפים ל"ש לשנה. והעניות שלו אין לשער. כשבא בערב ממשדרו נכנס לביהכנ"ס ושם ישבו האורחים וצלו תפוחי אדמה בתנור ברזל שעמד שם. תיכף ישב עמהם ואכל ג"כ עמהם ואמר כמה טעימים הם הת"א שיהודים צולים אותם ואהב תמיד לאכל עם היודעלעך שלו לא רצה לעשות לו מלבוש והלך במלבוש קרוע ואמר שהכסף נחוץ בשביל היודעלעך. וקיים ג"כ דברי המשנה יתן ויתנו אחרים, שהלך בעצמו לאסוף נדבות אצל נדיבים בשביל דבר נחוץ.

פ"א ראיתי בביתו כלים ומלבושים ואשה עם ילדים קטנים. שאלתי מה זה? אמרו לי כי היו חייבים לשלם שכר דירה ולא שלמו והשליכו אותם מן הדירה ובאו אל גולדבלום עם כל החפצים. וגולדבלום צוה ליתן אוכל לאשה ולילדים וישכיבו אותם לישון במטה והוא סדר וסילק עם הבעה"ב שלהם מה שמגיע לו ובבקר חזרו לדירתם על חשבוננו פ"א בא אליו ר' שמעון שקופ ז"ל משיבת מיר ובנתינת שלום תחב לידו צ'ק על ג' מאות לירות. פ"א בא אליו משולח זקן אחד מביאליסטוק ושמח אתו מאד. ואחרי הסעודה ה' עיף מאד ואמר לו שיעלה למעלה וימצא שם ב' מטות, אחת בשבילו ואחת בשביל עוד אורח וישכב במטתו לישון. המשולח טעה ונכנס בחדר המטות של הבע"ב, וראה שם ב' מטות. שכב במטה אחת וישן. ותלך אשתו לישון. ראתה כי איש אחד שוכב במטתה. מיד אמר מי יודע אם אין זה האורח הזקן שטעה ולא ידע איפה

ללכת ונוכת שכן הי'. מיד הלך לחדר אחר לישון שם על ספסלים הוא ואשתו. והזהיר אותנו שלא נגיד לזקן את טעותו, כדי שלא יתבייש. דרשתי בביהכנ"ס שלו דרוש נחמד ואחרי שבת נתן לי בעד הדרשה סכום הגון. פ"א שלח אחריו הרבי טוורסקי ואמר לו היות שבא אליו אברך אחד מלודז' והוא בקיא בעשית הסוכריות לכן הי' מהראוי להקים לו בית תרושת קטן שתהי' לו מזה פרנסה. גולדבלום הסכים לזה, הקים חדר גדול לזה. האברך הזה לא ידע בין ימינו לשמאלו, קרא רק בספרים ונסיון לא הי' לו. נעשה מכל הסוכריות הרבה גושים וחתיכות מוצבעים עם הרבה צבעים וחילק אותם בין כל מכניסי אורחים במדינה להמתיק בהם את הטע בשביל האורחים. גם אני שתיתי עם אלה הסוכריות והיו לא מרים, לא מתוקים ולא חמוצים. ולא הי' בכעס על האברך שהפסיד על ידו כסף. ונתן לו כסף על הוצאות לאמריקא. אין לשער גודל הצדקות שהאיש הזה עשה. אם לא ראיתי בעיני לא הייתי מאמין. ודברתי על לבו היות שבא"י באים בכל פעם עולים חדשים, הי' מן הראוי שיבוא לא"י ושם תהי' לו עבודה רבה להכניס אורחים ולעזור למתישבים הבונים את הארץ וזאת היא מצוה גדולה שמתן שכרה בצדה. ויכול לקנות שם שדות כרמים ופרדסים ויזכה לאכול מפרי הארץ ולשבוע מטובה ויעסיק פועלים יהודים בעבודה. ודברי אלה נכנסו באזניו והסכים לזה. אך לא זכה לראות את הארץ. הוא קבל אותי לאורח נכבד. הייתי אצלו שנתיים באכילה, שתי' ולינה בכבוד גדול מאד. אהב אותי אהבה נאמנה ואהב מאד לשמוע ספורי מעשיות מצדיקים ונגש תיכף לסדר את הפספורט שלי.

השגתי מידידי הרב גוטניק ז"ל, הרבי של חסידי חב"ד, שהעיד עלי שהגני חכם מא"י. באתי במטרה להעתיק כתבי יד שונים הנמצאים בבריטיש מוזזאום. עשיתי כל הסדורים שאוכל לבקר במוזזאום. והאריכו לי את הזמן עד ששה חדשים. היתה לי היכרות עם כל רבני לונדון. הדין הילמן רצה מאד לתת לי כהונת רב באיזה ביהכנ"ס ואמרתי לו שלא אעזוב ארצנו הק' בשום אופן. הית' לי היכרות עם הדין פלדמן, עם הרב פרבר, עם הרב ר' יוסף בביהכנ"ס הרלסטריט, עם הרב רבינוביץ ז"ל, עם הרב החסיד הלממן משך וקירב אותי מאד, עם הרבי טוורסקי, עם הרבי מפרמישלן, עם הרב שפטמן, הרבי מסוסב ז"ל ובנו ר' שמחלע נ"י הרב מביהכנ"ס קשענאן-סטריט. דרשתי בכל בתי כנסיות ומדרשות ובתי חסידים ובכל החברות ונהנו מאד. והי' מנהגי אחרי ארוחת הבקר. נסעתי אל המוזזאום וכתבתי והעתקתי כתבי יד שונים עד שעה ה'. ונסעתי משם אל רח' ווייטשעפל ובכל לילה דרשתי במקומות שונים ומשם נסעתי אל האכסני' שלי. אכלתי ארוחת ערב וישבתי ללמוד או לסדר את הכתבים. ובשבת דרשתי בבתי כנסיות. וב"ה בכל פעם שדרשתי הי' הביהכנ"ס מלא מפה אל פה.

פ"א שלחו אחרי מר' גרעט רוסל סטריט ממשדד הציונים ובקשו ממני לדרוש בשבח א"י. אמרתי להם ב"כ אני מחבב את הארץ ודורש תמיד בשבחה. אמרו לי אנתנו מבקשים ממך שרוב הדרשה תהי' רק בשבח א"י. כי עת לעשות לך לעזור לבוני הארץ לעורר העם במיטב יכולתם בכסף ובזהב לבנות הארץ. הבטחתי להם זאת. ובביהכנ"ס של אנשי קליש רצו מאד לקבל אותי לרב

ולמגיד. אך ראיתי שהרב היימן אין רוחו נוחה מזה. ולא רציתי להסיג את גבולו. וכן בביהכנ"ס של בוי רצו לקבלני לרב אך לבי לא הלך אחרי רבנות בלונדון. א' משך אותי לארץ הק'. ב' לא יכולתי לסבול הערפלים (פוגס) שהזיקו את בריאותי. אחרי שנתיים אמר לי גולדבלום כי הוא מוכן באמת לנסוע לא"י ואחרי פסח יסע עמי ביחד ויעץ לי לנסוע למנשסטער ושם ישוב גדול של יהודים וכן הבטיח ליתן לי ג' מאות לירות לפני הנסיעה. נסעתי למנשסטער. עמדתי אצל מכניס אורח ושמו ברון ממשפחת הר"ר בער מרדישיץ זצ"ל. דרשתי שם בכל בתי כנסיות ומדרשות. בקרתי את הרב יפה ז"ל. הייתי בישיבה של הבחורים ודרשתי ג"כ לפניהם ונהנו מאד. עמדתי כל הזמן אצל החזן גרובר והוא איש טוב מאד, פ"א אמר לי גבאי אחד של ביהכנ"ס. היות שבשוק שמוכרים שם את השאריות (רעשטליך) נמצא שם סוחר אחד עשיר גדול והוא מצפת והנכון להיות אצלו ובודאי יעזור לך ונתן לי את כתובתו ונתן לי כל הסימנים להכירו. נסעתי אליו ומצאתי אותו במשרדו ועפ"י הסימנים הכרתי בו שהוא הבעה"ב ותיכף כשראה אותי אמר לי באנגלית הבעה"ב איננו פה. נשארתי עומד ומשתומם ולא ידעתי מה לעשות וקיימתי מאמר חז"ל כל מה שיאמר בעה"ב עשה חוץ מצא. וכמו מן השמים בא פתאום הגבאי וראה אותי עומד. אמר לי הנה הבעה"ב עומד כאן. והוריד עיניו מבושה. אמרתי להם עכשיו נתחדש לי פי' על הפסוק של משלי הפוך רשעים ואינם ובית צדיקים לעולם יעמוד. אמרתי הטעם למה מתחפשים בפורים דכתיב במגילה ונהפוך הוא. א"כ זהו הפי' הפוך רשעים הרשעים מהפכים עצמם ואומרים ואינם. הבעה"ב אינו פה. ובית צדיקים לעולם יעמוד את עצמו ויאמר תיכף אני הוא הבעה"ב. והוכחתי אותו איך בשביל כסף יפתח אדם פה לשטן ויאמר הבעה"ב איננו ואפשר יתקיים בו שכן לילה איננו. האם כדאי הדבר. או האם דרשתי ממך בכלל כסף ואם אמרת שאינך יכול ליתן ליתן הייתי מכריח אותך שדווקא תתן.

הייתי אצל הרה"צ ר' זושא ממשפחת הבעש"ט. ויש לו הצורה של תמונת הבעש"ט הידועה. אחרי ג' חדשים נסעתי חזרה ללונדון ומצאתי את גולדבלום שהוא חולה אנוש. שעשה חתונה לכלה עניה ורקד הרבה והצטנן וחלה בדלקת הריאה. והי' רוקק דם. כשנכנסתי אליו מצאתי אחות יושבת אצלו וקערה מלאה דם. ושאל אותי האם הצלחת במנשסטער? אז ראיתי אהבתו לבר ישראל שנמצא במצב כזה ורוצה לדעת מה מצבו של בר ישראל אם הצליח בדרכו. ובדמעות ברכתי אותו שד' ישלח לו רפואה שלימה במהרה וענה אמן בלחש. ובשעת קריאת המגילה בלילה יצאה נשמתו הק' ונפטר לחיי עוה"ב תנצב"ה. בבקר עשו לו לוייה נהדרת קהל גדול מאד ליווה אותו לבית עולמו והרבה דירקטורן ובנקאים שונים נסעו עם הלוי' ויאמרו שרק הם יודעים מגודל הצדקה שלו וכמה אלפים צ'קים של צדקה הם שלמו מהחשבון שלו. לא אמרו הספדים בגלל יום הפורים. אחרי תום ההלוויה קראו הרבנים לבניו משה ויוסף וצוו אותם שהאורחים ישארו כאן במשך השנה וינהגו את הכנסת האורחים עד תום השנה הזאת והם קבלו עליהם לקיים כל זאת ובכל יום למדנו משניות לעלוי נשמתו הק'. ואחרי עבור השלושים עשו לו בניו מצבה יקרה והרבה אנשים באו לחלוק

לו כבוד ור' אלי' ר' הישיבה פתח במילי דהספידא ואחר' קוננתי עליו הקינה הזאת.

עד הגל הזה ועדה המצבה הזאת! כשרדף לבן אחרי יעקב וישיגהו בהר הגלעד כתיב ויאמר יעקב לאחיו. לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו גל ויאכלו שם על הגל ויקרא לו לבן יגר שהדותא ויעקב קרא לו גלעד. חז"ל אמרו בקש לבן לעקר את הכל שלא ישאר ח"ו שם ושארית לישראל. אולם ד' אמר לו בחלום השמר לך וכו' כי לא רק במעשה לא יעשה לו שום רעה אלא אפי' בדבור לא יעשה לו רעה כי הדבור שלו הי' מזיק כמו בלעם. אולם יעקב אמר לאחיו יש לי עצה נגדו לקטו אבנים ר"ל התקבצו והתאחדו אבן לאבן שכל אבן לא יהי' בפני עצמו ויקחו אבנים ויעשו מכלם גל אחד עם אחד שיש לו אלקים אחד ותורה אחת ויאכלו שם על הגל שקיימו גמ"ח וצדקה ונתנו לאכל ולשתות לכל עני ואביון וזהו כל הקיום שיש לישראל בין העמים עי"ז שעושים גמ"ח זה עם זה ויקרא לו לבן יגר שהדותא ר"ל שלבן השפיל את עם ישראל באומרו יגר לשון השלכה ולשון גרות ר"ל כל מה שד' השליכם מעל פניו והם גרים גרורים תמיד בארצות הגוים זהו שהדותא עדות נאמנה שכבר פסקו להיות עם בין העמים. ויעקב קרא לו גלעד, ר"ל בזה שעם ישראל הם באחדות ומכל האבנים נעשה גל אחד ועושים גמ"ח זע"ז. זהו עד שעוד עם ישראל חי. עורק החיים שבו דופק עוד בחוזה ועוד יקום לתחי' עד הגל הזה שכל עם ישראל הם גל אחד וכל הגלים שבעולם אין בכתם לשטוף אותו ועדה המצבה הזאת שיש לנו מעמד ומצב בגלות הקשה הזו. זהו עדות לישראל שעוד יבא הזמן המזהיר לישראל. רבותי! כלנו באנו עכשיו לעשות גמ"ח האחרון עם הנפטר החשוב ר' צבי גולדבלום ז"ל להציב מצבה על קברו ועליו נאמר עד הגל הזה ועדה המצבה הזאת כדברי הנביא אבן מקיר תזעק. גל עפר זה והמצבה הזאת צועקים ומספרים את צדקת הנפטר החשוב הזה, גדולתו וענותנותו, שהי' עמוד של גמ"ח, אוהב ישראל ענו ושפל מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה וקיים בעצמו מצות אש"ל אכילה שתי' ולינה בפנים שוחקות וצהובות. ועדה ר"ל כל העדה כלם הם האורחים החשובים שהחזיקם בביתו. זאת היא המצבה החיה הזאת אלה שנהנו ממנו באש"ל כלם מספרים שבחו של הנפטר ז"ל.

מי ראה ומי שמע כזאת בעיר ואם בישראל לונדון הגדולה והמרובה באוכלוסין לא נמצא איש שיעשה אף החצי כמו הנפטר החשוב ז"ל עשה. ביתו הי' פתוח לרוחה. לכל אדם העניק מכיסו. לכל איש נדכה ומר גפש. נתן הרבה לת"ח, לישיבות, ליישוב א"י והכל ביד רחבה ובפנים שוחקות ופיוס בדברים. לא לדאוג ולא להיות עצוב. דבריו היו תמיד לעניים. יש לנו אל טוב ומטיב. הכי קראו את שמו גולדבלום! שהי' ממש פרח זהב בגן ישראל. ופתאם בא רוח סערה וקטף את הפרח שלא בזמנו. כמה גדול הצער וכמה גדול השבר וכמה יכאב הלב שלא נוכל להתנחם. ונמצא בספרים על מה שצריכים להזות על טמא מת ביום ג' וביום ז' יטהר. כי הטומאה היא כח רוחני והיא מתדבקת בכח עצום בטמא מת ועי' הזאת אפר הפרה מפרידים אותה ממנו בכח. אבל א"א להפרידה

בפ"א רק ע"י הזאה בפעם ראשונה. ביום ג' מחלישים את כחה ובוים ז' מפרידה אותה לגמרי. והנה אנו רואים שכל גוף הוא בפני עצמו ואינם מדובקים זה בזה. רק בעת חבור איש ואשתו, או בעת חבוק ונשוק, או בעת נתינת שלום ביד. וזה החבור הוא רק רגע ואח"כ שוב חוזר הפירוד שבין הגופים. אמנם הנשמות הרוחניות דבוקות זה בזה דיבוק גמור. כי כאשר חושב באוהב אפי' כשהוא במרחק כמה אלפים פרסאות ממנו אז בזה הרגע תתעורר ג"כ מחשבתו לחשוב באוהבו, וזוהי אמת גמורה וידועה.

ומזה רואים אנו כי הנשמות הרוחניות הן קשורות ודבוקות באמת זה בזה דיבוק נפלא. והנה כאשר האדם חי אז נשמתו דבוקה וקשורה באשתו בבנין בקרוביו באוהביו וידידיו. וכשאדם מת לא על נקלה יכולים להפריד בין הדבקים. כי הנשמה רואה סו"ס היא מוכרחת להפרד מכל האוהב לה. אז היא מתקשרת יותר בדיבוק ובגעגועים בנשמות הקרובים החיים. וחז"ל אמרו ג' ימים לבכי כי עי"ז שגשמת המת מתקשרת אז יותר בנשמת החיים בגודל הגעגועים והו בעצמו מביא את הקרובים לידי בכי. ז' להספד. וכשהנשמה רואה שסו"ס מפרידים אותה לאט לאט מן הקרובים אז היא סופדת עי"ז ומתאבלת. ולאט לאט מפסיקים את כל הנימין של התקשרות הנשמה בעוה"ז. וכשנפסקים כל הנימין ואין כל שום התקשרות לנשמה בעוה"ז, אז ממילא גשכח המת מן הלב. האין זה מופת חותך שהאדם אעפ"י שהוא מת נשמתו חיה עודנה וכמה זמנים וכמה אופנים עוברים עליה עד שמפסיקים אותה לגמרי מהעוה"ז. וזאת גם אנחנו מרגישים בג' ימי הבכי וז' ימי ההספד יחד עם נשמת המת הוי! אם נפקחו עינינו והיינו יכולים לראות מה שנעשה עם הנשמה כשיוצאה מן הגוף אופן חיה אז הוייתה וקיומה כמה מהמוסר למדנו אז איך להטיב את דרכנו. רבותי! הנפטר החשוב הזה אם כבר עברו ימי הבכי וההספד נדמה לנו זה עכשיו מת. וזכרנו קשור אתנו כ"כ עד שלא נוכל לשכוח אותו כלל מלבנו ונאמר עליו הקינה מה שקונן דוד על שאול ויהונתן. אמר הצבי ישראל על במותיך חלל, כי רודפים אחרי הצבי מפני שבשרו נעים לחיך. חלבו טוב לשתי. עורו לעשות ממנו קלף צבי משובח. קרנו לעשות מהם שופרות והצבי מסתתר עצמו בהרים הגבוהים מפני רודפיו. ופתאום בלא ראות ירו עליו חצי מות ונפל חלל על כל במתי ההרים. כן הנפטר הזה הצבי ישראל הישראלי האמתי ששמו ר' צבי על במותיך חלל, שכבר עמדת על במותיך במבחר ימי החיים, שעוד לא הגיע לב' שנה, שאז עומד האדם על במתי החיים, נקטף פתאום שלא בעונתו ונפל חלל ועי"ז יש לקונן. כי ר' צבי גולדבלום הי' יכול עוד עפ"י הטבע לחיות ולעבוד עבודתו עבודת הקדש, שהיא נחוצה לנו עכשיו מאד שנפשי הולכי דרכים ועוברי אורח והמצב קשה מאד ד' ירחם. ונאמר הכי קרא שמו צבי שבשרו נעים לחיך. כן האכיל והשקה מיגיעת בשרו לאורחים. עורו לקלף כן תמד בידי לומדי תורה הכתובה על קלף בכל ת"ת וישיבות. קרנו לשופרות, כי שמו הטוב הלך למרחוק מאד ובכל מקומות של ב"א שמעו את קול השופר הגדול מצדקות של ר' צבי ופתאום נפל הצבי הגדול הזה חלל.

הה! מה אמולה לבתנו! שאל ויהונתן הנאתבים והנעימים. למה נקרא שמו שאל. כי אפי' בזמן שלא הי' לו מה ליתן לאביונים או שאל והלואה אצל אחרים, ואמר יהונתן, שד' יתן שיהי' לו כסף לשלם הלוואתו. ונאמר עליו בצדק שהי' אצלנו שאל לזמן קצוב ומוגבל ועכשיו יהונתן, ד' נתן וד' לקח יהי שם ד' מבורך. איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה, שהוא מתמתה איך יהי' כדבר הזה. כי כאשר נפלו הגבורים עכ"פ נשארו כלי מלחמתם ואנשים אחרים יכולים לקחת כלי זינם ולעשות בהם גבורות אעפ"י שאינם גבורים ואיך יהי' כדבר הזה שהגבורים נפלו וכלי מלחמתם אבדו. ואתם בני ר' צבי גולדבלום אפי' אם אינכם גבורים ואמיצי לב כאביכם אבל כלי מלחמתו לא אבדו והוא השאיר לכם כלי מלחמתו, בית הכנסת אורחים שלו בית מדרש שלו. קחו כלי מלחמה של אביכם בידכם ותחזיקו בידי עניים ואביונים כאביכם ואת האורחים החשובים שנשארו כיתומים תחזיקו אותם בכבוד. באכילה שתי' ולינה עכ"פ בשנה הראשונה. וכשתוכלו להמשיך הלאה או בודאי יהי' ד' בעזרכם ויהי' זה זכרון טוב לעולמים לאביכם.

ואתה ר' צבי הגדול כמו שקיימת מצות הכנסת אורחים באמונה. לך בכחך זה ותבקש מאת היוצר כל שיקיים ג"כ מצות הכנסת אורחים כי עזב את אורחיו היקרים באין מזון ומחיה באין לבוש בקרה באין מקום ללון. נעים ונדים בחבל ארצו ואין מי שיכניסם בצל קורתו ונרדפים על צואריהם. רעבים גם צמאים ונפש בהם תתעטף יחוס וירחם עליהם ויפתח להם את בית הכנסת שלו הגדול זה א"י הק', ויכניס בה אורחיו. וינחם בה מטלטולם הקשה והכבד זה קרוב לאלפים שנה. ישבו בנאות דשא. ועל מי מנוחות-ינהלם. יאכלו מפר' וישבעו משובה ואתה ר' צבי תנוח בשלום על משכבך ותעמוד לקץ הימין ובלע המות לנצח ומתה ד' דמעה מעל כל פנים אמן. דברי אלה נאמרו ברגש עשו פעולה רשומה על לב השומעים. גם הבנים נתרשמו מאד והבטיחו להחזיק את בית הכנסת אורחים של אביהם עכ"פ בשנה ראשונה ולא יחסרו שום דבר מצדקות של אביהם וכן קיימו. משה גולדבלום נתן בכל שבוע י' לירות לצרכי ההוצאות של הכנסת אורחים. הייתי שם כל החורף. ובליל א' של פסח ערכתי את הסדר לפני כל האורחים ודברתי הרבה ד"ת. וכעבור ימי הפסח גמרתי בלבי לנסוע אל ערי אנגליה ערי השדה (בפרובינץ) ולשוב אח"כ לא"י נסעתי לעיר ליווערפול דרשתי בכל בתי כנסיות והרבה ידידים עשו למעני הרבה. ומצאתי שם יראים ושלמים בני תורה ובעלי גמ"ח ומשם נסעתי לעיר דובלין נכנסתי אל הרב הרצוג שליט"א וקבלני בספ"י והודיע תיכף אל הגבאי של ביהכנ"ס שלו שבא חכם מא"י וידרוש בש"ק שבת חזון ובשעת התפלה הכריז השמש בשם הרב שכלם יבואו אל הדרשה. ולפני תפלת המנחה התאספו כלם וגם הרב בכבודו ובעצמו ודרשתי אז מעניגי החורבן. וב"ה נפתחו לי מעינות החכמה והייתי כמעין המתגבר ואמרתי שומר ישראל שמור שארית ישראל ואל יאבד ישראל האומרים שמע ישראל. וקשה אם נקרא שומר ישראל בודאי הוא שומרם. ולמה צריכים לבקשו שמור שארית ישראל. ואמרתי עפ"י משל. לאיש אחד הי' לו גן שהיו גדלים בו תפוחים. והושיב בו שומר לשמור את הגן, לימים בא בעל הגן וראה שחסרים בו תפוחים. צעק על השומר. השיב לו אדוני הלא הגן מלא תפוחים ולמה תצעק

~~בשביל איזה תפוחים שחסרים. אמר לו הבעה"ב הלא תבין. שכל הגן מלא באמת עם תפוחים. אך כלם צנומים וירוקים והתפוחים הטובים האדומים נגנבו וחסרים ונשארו רק אחדים מהם ולכן תראה מהיום לשמור אותם. הנמשל אנו אומרים אתה הנך שומר ישראל באמת אך ב"י הצדיקים והטובים חסרים שבכל דור פוחתים והולכים ונשארו בישראל רק הצנומים והירוקים בלי לחלוותית של תורה ויר"ש. ואנחנו מבקשים ממך אתה שומר ישראל שמור את שארית ישראל הצדיקים והטובים ואל יאבד ישראל האומרים עוד במסירת נפשם שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד. ולא תשאיר אותנו רק עם הצנומים והירוקים בלבד.~~

בתשעה באב בבקר אחרי הקנות הלכתי אל הרב ומצאתיו הולך בחדרו הנה והנה ומדרש רבה בידו ולומד בו בקול ומוריד דמעות עמדתי שעה שעתים והרב הולך ולומד בקול מלא דמעות ולא יכולתי לדבר אתו. הגבאי של ביהכנ"ס עשה הרבה למעני הייתי אצל הרב ושמח מאד שהגבאי מילא אחרי דבריו ועשה למעני כראוי להיות. וספרו לי שתמיד כשבא אורח לעיר או הרב בעצמו הולך ומקבץ בשבילו גדבות. וישאלו אותו פעם בעה"ב מדוע הרב מבזה א"ע בשביל איזה אורח. והשיב להם. ראשית אין זה בזיון. ושהע"ה אמר במשלי רודף צדקה וחסד חיים חן וכבוד ימצא א"כ זהו כבוד לי ולא בזיון וב' אם אני לא אלך מי ילך בשבילו והעני יצא מכאן בפחי נפש והי' מחלק הרבה לצדקה עד שכמעט לא השאיר לפרנסת ביתו, ומאז מסרו את המשכורת ליד הרבנית והוא למדן מופלג גאון עצום מאד ובקי בהרבה שפות ובמדעי תבל והוא פרופ' ד"ר לפילוסופי באונ. של דובלין ויראתו קודמת לחכמתו הלואי שכמותו ירבו בישראל.

נסעתי משם לבעל פאסט. השוחט משם יר"ש ולמדן גדול ומכניס אורחים ומשם נסעתי לעיר גלוגוי דרשתי ב"ג' בתי כנסיות והרבנים קרבו אותי מאד. עמדתי במלון ובש"ק סעדנו יחד כ"ל' אורחים נכבדים דברתי ד"ת הרבה למזלי הצטננתי מאד עד שלא יכולתי לדבר כי לפני שבת הי' יום חם ונשתנה מזג האויר ונשב אויר קר וירד גשם שוטף השמש של ביהכנ"ס מהר לבשל שומים עם חלב ושתיתי מזה החלב הרווח הרבה כוסות והוקל לי ברוך רופא חולים. וב"ה שבש"ק דרשתי דרשה הגונה והיו שבעי רצון ומשם נסעתי לעיר ג"כ קאסעל והתחן קירב אותי מאד עמדתי אצל הנדיב קאפלן חסיד ויר"ש בביהמ"ד שם ונהנו מאד. עברתי את הגשר הארוך ובאתי לעיר געצעט מצאתי שם ישוב של יהודים חרדים רובם מגליציה יש להם ביהכנ"ס ויש שם ישיבה שלומדים בה כ"ל' בחורים וראש הישיבה הוא מרוסיה דרשתי לפני הבחורים דרוש מתובל בפלפול ודרשתי ג"כ בביהכנ"ס ונהנו מאד והנדיב ר' דוד באדיעל קירב אותי מאד ועשה סעודת ר"ח לכבודי והזמין את הרב ועוד הרבה חשובים ושאלו אותי מעניני א"י וסיפרתי להם משבחה של א"י ובאמצע הסעודה בא איש אחד מגיו"קאסעל וספר שבא אל הרב. היות שחתנו בני-קאסעל הוא סוחר של בגדים ודברים עתיקים ובוזה השבוע קנה אצל עשיר אחד חבילה של בגדים ישנים ובתוך

החבילה מצא ס"ת קטן ואינו יודע מה לעשות בו. הרב חשב קצת ואמר לנו לא חסר ס"ת. עצתי ליתן את הס"ת אל החכם מא"י כלם הסכימו ע"ז ור' דוד בדיעל עשה ב' מעילים א' מקטיפה לבן וא' מקטיפה אדום אמרתי הכל תלוי במזל אפי' ס"ת שבהיכל בטח איש יר"ש הביא את הס"ת הגה ונכדיו שהם פורקי עול שהשליכו אותו בין בלואי הסחבות כדבר שאין חפץ בו אך זכותו של הסבא שלהם גרם ויש לו מזל שזכה שהס"ת יבא לא"י אשרי חלקו. נסעתי לעדינבורג קבלתי את פני הרב הזקן דייכעס שליט"א והוא למדן מופלג וחבר הרבה ספרים ושאל אותי מעניני א"י ודברנו הרבה ד"ת ונהנה מאד. נסעתי לסונדרלנד שם יש ישוב יהודים חרדים קבלתי את פני הרב רבינוביץ וקיבל אותי בספ"י והגדיב ר' שלמה כהן ור' גרשון ליוואי עשו למעני הרבה תהי' משכורתם שלימה. משם נסעתי למידלבורג לסטוקטון לוועסט הארטלעוויל לסויטשילד ובכל המקומות קבלו אותי בספ"י והעניקו לי כידם הטובה. הייתי ג"כ בסוייפורט גוה קיץ ומקום רחצה בים נסעתי ג"כ לבראדפורט להעגעט. מר קאהן עשה הרבה למעני ד' ישלם לו כפעלו.

הייתי ג"כ בשעפילד קבלתי את פני הרבי ברנט ואת פני הרבי פיש וקבלו אותי בספ"י הייתי ג"כ בגאטינגהם מר אברהם לעווענר עשה למעני. הייתי בבירמינגהם. יש שם שני רבנים וקבלו אותי בספ"י. קצור הדברים מצאתי בכל המקומות שעברתי יהודים בני תורה גדולים, יראים וחרדים, שומרי תורה ומצוות. והם רחמנים בעלי גמ"ח ומכניסי אורחים, ישלם להם ד' כפעלם אשר עשו למעני בכל יכלתם. נסעתי בחזרה ללונדון לאכסני' הישנה אצל גולדבלום וכל היום ישבתי במוזאום והעתקתי כתבי יד שונים ובש"ק דרשתי בבתי כנסיות. הי' לי היכרות גדולה עם החכם ד"ר משה גסטר ז"ל. הייתי אצלו הרבה פעמים ויש לו בביתו ספרי' גדולה מספרים ישנים וכתבי יד עתיקים והוא חכם גדול ונהגיתי ממנו מאד. ואהב לשמוע ממני ספורי מעשיות מצדיקים. אולם כשנודע לי שאלה המעשיות נדפסים בזשואיז כרוניקל לא רציתי לספר עוד ורצה ליתן לי בעד כל ספור לירה אחת ולא רציתי לעשות מקודש חול. גם עם הרב שפוטשניק הי' לי שיח ושיג והי' מתנגד גדול לישוב הנוכחי בא"י. והוכחתי לו כי בעלית עזרא הסופר מבבל עלו עמו י' יוחסין ובהם גרים, נתינים, עבדים משוחררים, אסופי, שתוקי, ממזרים ובטח היו מתנהגים עפ"י דרכם ואעפ"י כ' בנו את בית השני וזכו ג"כ לממלכה. ואין זה פלא שאחרי גלות כזו ארוכה שעלו ג"כ כל מיני בריות שפלות ומתנהגים עפ"י דרכם. ומ"מ רואים אנחנו כי זהו רצון הבורא שישבו בנים לגבולם ואיזה טענות יכול להיות עליהם. יבואו ג"כ החרדים ויעשו להם כנסת הגדולה להחזיק את הדת ולהעמידו על תילה כמו שהי' בעליית עזרא. והודה לדברי והוא למדן גדול ובעל זכרון נפלא וחכם גדול במדעי התבל ועסקן צבורי גדול, חבר ספרים הרבה ועוסק בחיבור הש"ס הגדול עם כל המפורשים נפלא מאד. ונתן לי לזכרון איזה ספרים מחיבוריו.

ישבתי כל הקיץ בלונדון ובחורף נסעתי לעיר ליעדז. קבלתי פני הרבנים הרב הורביץ והרב אסטריגסקי וקבלו אותי בספ"י. דרשתי בביהמ"ד הגדול

ובשאר בתי כנסיות ונהגו מאד והאנשים טובים. מצאתי שם נדבן ושמו אדון סיימון הגותן נדבתו ה' לירות. יש שם ישוב גדול העוסקים בטויה ואריגה. נמצא שם קלוז סנו, ווישניץ. דרשתי ג"כ בחב' תהלים ועשו הרבה למעני כפי יכולתם. הגב' סוקל עשתה הרבה למעני תהי' משכורתם שלמה מאת ד'. נסעתי משם ללונדון והתכוונתי לשוב לא"י. הלכתי למכירי וידידי ואל הרבנים לקחתי מהם ברכת הפרידה והעניקו לי כידם הטובה. נפרדתי מהם בעינים מלאות דמעות והי' קשה לי ולהם פרידתי. כה הייתי אהוב אצלם וחן המקום וחן יושביו גדל אצלי מאד וכל אחד נתן לי ספר לזכרון. יום א' פר' מצורע קניתי כרטיס גסיעה בלונדון במחיר י"ב לירות עד ליפו. נסעתי עד תעלת לה מאנש, עברתי בספינה את התעלה ונסעתי עד פריז. משם נסעתי יומים ברכבת. עברנו מנהרות שונות. עברנו ארץ איטליא, ויון ובאנו לפנות ערב לטריעסטי ולמחרת בצהרים נכנסנו אל האניה. ובאניה היו איזה מאות יהודים. נפגשתי שם עם ד"ר פייטלזון וספר לי מנסיעתו בארץ חבש ומשבט היהודי הפלשים ודברנו הרבה ד"ת. כל ימי הנסיעה היו ימי גשם ורות. הייתי שוכב על מטתי וראשי סבב עלי כגלגל ויהודי אחד מויען השגיח עלי ונתן לי להחיות נפשי מעט יין שרף וקוניאק. ביום ו' בעשר באנו לחיים ולשלום ליפו. אודה לד' כי טוב כל"ח שהחזירני לארץ הקדש לחיים ולשלום.

עוד לא הספקתי לנוח מטלטול הדרך, באה הודעה מהעיריה שבעלי הצריפים יפנו את המגרשים כי הבעה"ב רוצים לבנות עליהם בתים. וחשבתי להעביר את צריפי על מגרשי שהי' לי דונם אחד בב"ב, אך בגלל ששני בנים עבדו בת"א ובני קלמן למד את ההוראה אצל הרב פנסק ונשארתי בת"א וגזדמן לי בית קטן ברח' מחנה יוסף וקניתי אותו בשטומ"צ. יהי רצון שתהי' ישיבתי בו לחיים ושלום לברכה ולהצלחה. בהיותי בירושלים אמר לי ידידי הרב ר' שמואל שנקר ג"י שרוצה ללכת לספרדי אחד שיודע להגיד לכל אחד שורש נשמתו מאיזה מקום הוא. הלכנו שנינו אצלו ורשם את שמותינו ואמר שבלילה יעשה שאלת חלום ע"ז. בבקר אמר לנו כי יש לו ניצוץ משורש נשמת של הלל הזקן. ולי אמר שגשמתני היא משורש של ר' משה הדרשן ונתן לי ע"ז סימן שהנני דרשן גדול. ובסוף הדרשה הנני מתפלל במחשבתי שלא אתגאה בחידושי תורתי והי' זה אצלי פלא גדול, כי לא גליתי לשום אדם זאת המחשבה. בהיותי פעם בירושלים אצל ספרדי שהי' מהקובלים הגדולים. מצאתי אותו יושב על מחצלת ומנורת שמן דולקת לפניו ונתן לי שלום ואמר לי יש לי נשמה גבוהה והנני מכיר בפניך שתזכה לקבל את פני מלך המשיח. אמרתי אמן כן יתן ד'. פתאום קפץ מן המנורה ניצוץ אש גדול ברעש. אמר לי היום בודאי יהי' חדשות. לקחתי ממנו קמיע להצלחה ונפרדתי ממנו. נסעתי לחברון להתפלל על קברי האבות. ושם נודע לנו שהיתה רעידת אדמה בירושלים ובחברון ובכל הסביבה. ובחברון ובכל הסביבה התמוטטו הרבה בתים והי' הרבה קרבנות. עמדתי אצל הרב סלונים. ועוד הגדתי דרשה בביהמ"ד ואמרתי בתוך הדרשה הפסוק המביט לארץ ותרעד ויגע בהרים ויעשנו ואז נופלים הרבה קרבנות אבל אני אשירה לד' בחיי

שהנני חי אזמרה לאלקי בעודי שהנני נמצא עוד בעולם שלא אירע לי שום נזק ומדוע זה, כי יערב עליו שיחי. ערב עליו הדרשה שלי וגם אנכי אשמח בישועת ד'. בבקר התפללתי על קברי האבות. בקרתי ג"כ את הישיבה הגדולה. הבחורים קבלו אותי בכבוד ונהניתי מאד. חזרתי לירושלים וב"ה לא הי' שום נזק ח"ו אעפ"י שהרבה חומות נבקעו ברוך הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב.

פ"א בא אצלי הרב זילברשטין והמנהל ליס ואמרו היות שהם רוצים לפתוח כאן בי"ס חרדי בשם „סיני" והיות שיודעים הם שנהלתי כאן ג"כ בי"ס כזה, רוצים הם להכניסני בתור מורה ובעל נסיון בכתה הגבוהה. הסכמתי לזה ואני בחרתי ללמד דוקא בכתה א'. כי העיקר להניח יסוד טוב, אז הבנין כשיעמוד על יסוד טוב יתקיים לאורך ימים. אחרי שנה יצאתי משם, כי התשלומים למורים לא הי' בסדר וגם נשארו חייבים י"ב לירות. גם הרב זילברשטין יצא משם ויסד את מרכז חינוך התורה. ואמר לי ליסד בי"ס חרדי חדש שאהי המנהל אותו והוא יעזור לי בכל יכלתו. הלכתי ושכרתי בית בן ד' חדרים ובחומ"פ נרשמו כשמונים תלמידים. בכתה א' למד אברך אחד בעל כשרון למתחילים. בכתה ב' למדתי אנכי ובכתה ג' למד הרב הלפרן. אך הרב הלפרן קבל כסף מועד הקהלה ולא הודיע לי וחטף החותם ממני שהוא יהי המנהל ולא אני. ראיתי שאין אני והוא יכולים לדור וכו' יצאתי משם עם התלמידים שלי אל מקומי הראשון לביהכנ"ס של ר' יעקב לייבוש ז"ל ועד היום הנני מרביץ בו תורה לילדי בני"י. ויצאו משם הרבה תלמידים לומדי תורה מופלגים ונקרא בשם „תפארת ישראל". כשהייתי בלונדון היו המאורעות בא"י ובחברון הרגו הרבה בחורי ישיבה. וספר לי ר' יעקב מקיעלץ שבזה היום שנשמעה הבשורה הרעה הזאת נסע הוא בחשמלית ואנטישמי אחד דחפו מן החשמלית וכמעט שנהרג. אמרתי לו הכי בלונדון אינם אותם הגוים שבכל העולם? וחז"ל אמרו הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב. פ"י אם קורה דבר כזה זה הוא בידוע שעשו שונא ליעקב ואין חילוק אם בא"י או בלונדון. עשו הוא תמיד שונא דם של יעקב. הייתי ג"כ באסיפת המחאה שהיתה בקווינס-האל. צעקו וצעקו צעק לורד מלצ'ט ווייצמן צעק מכאב לב ר' הרבנים ד"ר הערץ, ד"ר גאסטר והתנחמו בצעקה הבישוף מקנטרבורי ועוד מגדולי אוה"ע דברו ג"כ. הלכנו משם בלבבות נשברים מאד ולא ראינו שינקוף משהו לטובת ישראל. הממשלה הבטיחה לשלוח ועד חקירה לחקור סבת המאורעות. ישבו וחקרו והחליטה לעשות את החלוקה. להקציע חלק קטן מא"י הקטנה בשביל עם הנרדף על צוארו. והי' חלוקי דעות בעם בעד ובנגד. ולא קבלו כלום.

ואחרי כמה שנים נשנו המאורעות עוד הפעם וכאן פעלו השודדים עפ"י ההוראות של ועד הערבי העליון והמופתי מירושלים והרבה מאות גפשות נהרגו על לא חמס בכפיהם. לקחתי כלי זייני בידי ועשיתי הרבה פעולות ע"י קבלה מעשית* וב"ה שפעלנו שהורידו אותו מגדולתו. וגם את הועד הערבי העליון

(* עיין ענין החרמות של המתבר וצ"ל בסוף הספר.

הגלו אותם מן הארץ. בינתיים התחיל הצורך הגדול היטלר ימ"ש את מעשיו והציק מאד לישראל וכבש בתעלוליו את ארץ הסאאר וארץ אוסטריה וארץ הסודטים. ועינה את בני" בכל מיני עינויים. והצוררים בארץ הרימו ראשם ופעלו על הממשלה שביטלה את הצהרת בלפור ונתנה במקומה את ספר הלבן הידוע וקצצה בזה את הזכויות ההיסטוריות שיש לנו על ארץ אבותינו. בחדש אלול תרצ"ט פרצה מלחמת העולם השנייה. היטלר פרץ לארץ פולין ובאיזה שבועות כבש אותה ובני" ה' לבו ולמשיסה ונהרגו ששה מליון יהודים וביניהם למעלה כמליון ילדים.

וקוננתי עליהם בדברי דהע"ה על מה נאץ רשע אלקים. אמר בלבו לא תדרוש. אבל ראית הכל מה שהשונא עושה להם. כי אתה עמל ישראל והכעס והחזמה שנשפך עליהם תביט ואני מבקש ממך לתת בידך על ראשיהם כמו שכתוב אצל המצרים בנטותי את ידי על מצרים להכות בהם. עליך יעזוב חלכה העם העני יעזוב עצמו רק עליך יתום אתה היית עוזר דכתיב וימת יוסף וכל ויעצמו במאד מאד ואנחנו דור יתום תעזור גם לנו שבור זרוע רשע ורע שבור אחיו וכל הדור ההוא. ונשארו היתומים אעפ"כ ובני" היתומים פרו וישרצו וירבו גבורתו תדרוש רשע בל תמצא. שהולך בשיטתו של המן להשמיד ולאבד את כל היהודים ואמר בפקודתו בל יראה ובל ימצא שום נפש יהודי (יודן ריין) אבל ד' מלך לעולם ועד. ואין מלך בלא עם. ועם ישראל מוכרח להתקיים כמו שד' קיים לעולם לשפוט משפטם של עם יתום ודך. ותשבור את כח גבורתו בל יוסיף עוד לערוץ אנוש מן הארץ כי ימחה שמו וזכרו מן הארץ. באותה השנה תרצ"ט באה אלי השמועה הרעה שאבי הישר והטוב גפטר לחיי העוה"ב בערב ר"ח שבט תרצ"ט ערש"ק וארא והי' בן שמונים וארבע שנים. אין לשער מדת טובו והי' פשטן נפלא ואוהב ישראל ושונא בצע אוהב ת"ח ומכבדם. קיימתי מאמרם ז"ל כבדהו בחיי כבדהו במותו. למדתי משניות לעלוי נשמתו במשך כל השנה. ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה שאני קרוב לשנת השבעים לימי חיי. יאריך ד' ימי ושנותי. ואמרתי עת לעשות לד' כי אם לא עכשיו אימתי. חברתי החבור הגדול שלי „אמונת ישראל כבא", י"ב פרקים ביסודות של האמונה. יש לי הסכמות מהרהצה"ק הרבי מהוסיאטין שליט"א, מהרב חרלפ שליט"א מירושלים, מהרב טולדינו שליט"א רב ראשי לספרדים בת"א. סדרתי את כל הכתבים שהעתיקתי כתבי יד שונים מבריטיש מוזאום בלונדון. יש לי ספר שארית ישראל, פשוטים נחמדים עה"ת, התחלתי ג"כ את ביאורי על הגמ' מס' מכות להקל על התלמידים את לימוד הגמ' וקראתיו בשם באר ישראל, כי הגמ' היא הבאר ששואכים ממנה כל החכמים, ויתן ד' שאזכה להשלים אותו. ויש לי עוד הרבה ספרים כתובים ומסודרים. ס' חכמת צרופי אותיות יקר המציאות. מדרש מדות טובות. מדרש יפור אלף בית. ספר החידות יקר מאד. ס' לשון ישראל על המליצה במכתבים ואגרות. ס' היכל הקדש קבלה על הטעמים והנקודות מר' ראובן הצרפתי. ס' דברי עזריאל, י"ב שאלות בקבלה עם פי' מר' עזריאל רבו של הרמב"ן בקבלה. ס' הישר הגדול, קבלה מעשיית מגאונים קדמונים. ס' החשק, קבלה מעשיית חלק ב' מס' ברית מנוחה. ס' אמתחת בנימין, קבלה מעשיית מר' בנימין בעש"ט ז"ל.

ס' הלבנה. ס' המזלות נקרא אל מדל, מיוחס לשהמע"ה ס' סגולות ורפואות הגדול, נמצאים בו הרבה אלפים סגולות ורפואות וקמיעות מרופאים מומחים לפני הרבה מאות שנים. ס' דמיון הרפואות לד"ר וואליך הגדול עם תפלה לרופאים. ס' זמירות ישראל ושירי קודש לכל עתות השנה, לשבת, למועדים, לפורים ועוד. ס' פתרון החלומות הגדול, שני ספרים יקרים על חכמת היד וחכמת הפרצוף עם תמונות של הידים. ס' אורה ושמחה, דינים וסדר למוד לפורים מגאוני קדמאי. ס' שישון ושמחה, בדיחות דינים וסליחות הושענות ויוצרות וקידוש לפורים. ס' שלחן ערוך למען החיל העברי. ס' בר יוחאי. ס' ספורי נפלאות מגדולי ישראל. ס' תקופות ומזלות. ס' פעולת הצמחים. ס' סגולת אבנים טובות. ס' סגולות בעלי חיים. ס' הזכרון, שכתבתי בו כל הזכרונות וקורותי שעברו עלי מיום שנולדתי עד היום הזה, שיהי זה לזכרון לבני לדורות עולם שיראו עד כמה הקרבתי את ימי חיי בשביל עסק התורה. אף חכמתי שלמדתי באף עמדה לי להיות ת"ת.

(*) בעל מחבר הזה הרב המגיד רבי ישראל בר' משה חיים נפטר י"ז מנחם אב תשי"ד ת"א זי"ע.

ברוך ה' לעולם אמן ואמן

חרם הגדול והנורא על המופתי ועוזריו ימ"ש.

בשם ד' אל עליון בורא שמים וארץ, ובצירוף שמים וארץ ימים ונהרות, ובצירוף מלאכי מעלה, ובצירוף שמש וירח כוכבים ומזלות, ובצירוף צבא מטה בהמות חיות עופות ודגים, ובצירוף התורה הקדושה, ובצירוף ששה מליונים נשמות קדושות וטהורות, שנהרגו על קדושת השם, אנחנו מחרימים בחרם הגדול של יהושע בן נון את ראש ועד הערבי העליון באר"י גמל חוסייני ימ"ש ועוזריו הערבים והכנופיות, שבאו מארצות הערבים, מצרים, עירקיים, לבנון, סוריא, עבה"י, סעודיא, תימן, והשר החיצון מאנגליה ארנסט בעווין ימ"ש וכל העוזרים על ידו, שקמו על עם ישראל להשמיד להרוג ולאבד, אחרי סבלם גלות קשה וארוך, שנפתחו לפניהם שערי הארץ הק', ובאו לארץ אבותיהם, ובנו ערים וכפרים, והתחילו להחיות את שוממותיה להציל את שארית פליטת בית ישראל, להושיבם על אדמתם, ואחרי שעמי התבל נתנו הסכמתם למדינה יהודית בארץ ישראל בשביל העם הנרדף, קמו עליהם עמי הערביים ועוזריהם ימ"ש, להשמיד ולכלות את שארית הפליטה מעל אדמת ישראל. ולכן, אנחנו מחרימים את הערבים ומנהיגיהם ועוזריהם ימ"ש בחרם הגדול של יהושע בן נון, וכל האלות והקללות הכתובות בספר תורת משה, יפלו על ראשי עמי הערבים וראשיהם ועוזריהם, גמל חוסייני ימ"ש קוקאזשי ימ"ש ארנסט בעווין ימ"ש, וכל עוזריהם מהליגה הערבית ימ"ש, ימחו מספר החיים, ותהיה להם מפלה גדולה, ישלח ד' בהם את המארה ואת המהומה ואת המגערת עד השמידם ועד אבדם מהר, והיו לחרפות ולדראון עולם, וכל הקללות והשמתות וחרמות ונידויים והאלות הכתובים בכל דברי נביא וחזון, יחולו על ראשם, יהיו דרכם חשך וחלקלקות ומלאך ד' רודפם, ד' אלקי ישראל שפך עליהם זעמך וחרון אפך ישיגם תרדפם באף ותשמידם מתחת שמי ד', השב גמולם להם ותשמידם ותכלם בכליון גמור, וימותו במיתה משונה, קבורת חמור יקברו, מות ימותו עם הערבים הטמאים ועוזריהם ומנהיגיהם ימ"ש, מות יומת הצורר הגדול בעווין ימ"ש וכל עוזריו, ותנקום מהם דם עבדיך השפוך, ויקויים בהם מקרא שכתוב, אך כל חרם אשר יחרים איש מן האדם, לא יפדה ולא יגאל, מות יומת, מות ימותו כל שונאי ישראל הטמאים, ולא ישאר מהם שריד ופליט, אמן. אנא ד' מלא רחמים, רחם על עמך בית ישראל

הקדושים, ותוציאם מצרה לרוחה, מאפילה לאורה, ומשיעבוד לגאולה השתא בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן.

אח"כ יאמרו קפיטל כ' למנצח יענך וכו' ופסוק הצילנו נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו פן יבא. תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן ג"פ: אח"כ יאמרו בתמניא אפי אותיות קר"ע שט"ן.

יה"ר מלפניך ד' אלקינו ואלקי אבותינו, שתרחם על עמך בית ישראל בארץ ישראל, מקטנים עד גדולים, שעומדים בסכנה גדולה ותקרע גזר דינו, ותשמרנו ותצילנו מאויבנו שקמו עלינו לכלותינו, ולא ישמע בכי וזעקה בבתינו, ולא שוד ושבר בגבולנו, ותצילנו מכל מכשול ומוקש, מחרב וחנית, כדור ופצצה, ומכל צרה יגון ואנחה, ותעמוד לימין בחורינו, ויצליחו במלחמתם נגד האויב, ותעורר עלינו רחמך וחסדיך המרובים, ותעשה נקמות בשונאינו, ותהי להם מפלה גדולה, ותענה אותנו כמו שענית לתפלת יעקב אע"ה זי"ע וכמו שענית לדוד מלך ישראל ע"ה והצלת אותו מכל צרותיו, ותעמוד לימינו, כמו שעמדת לימין יהודה המכבי ומשפחת החשמונאים הק', ותעשה לנו נסים ונפלאות, כמו שהבטחת ע"י נביאך, כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, ותביא לנו גאולה שלימה ב"ב אמן סלה:

חרם הגדול והנורא על היטלר

ועוזריו ימ"ש.

על דעת המקום, ועל דעת הקהל הקודש הזה, ובקדושת ספרי תורות האלה, ובעשר ספירות הקדושים, ובשבעה רקיעים ובכל מחנות וכתות המלאכים שנמצאים בהם, ובהיכלות של הגן עדן, ובמחנות הצדיקים שיושבים בהם, ובכל כוכבים ומזלות שיש בעולם, ובכל מיני ברואים הנמצאים בעולם, בהמות חיות ועופות רמש ודגים, ובכל מיני הצומח שיש בעולם, ובכל מיני הדומם שיש בעולם, והשרים הממונים עליהם, אנחנו הקהל הקודש הזה, עושים חרם על הצורר הגדול אדולף היטלער ימ"ש, המושל על מדינת גרמניא ועסטרייך ועל משרתיו עושי רצונו, כולם רשעים גמורים ואכזרים, תלינים ורוצחים, עמלקים גמורים, שקמו על עם ישראל שרוצים בשנאתם הגדולה, לאבד ולכלות את עם ד' בגרמניא ובאוסטרי, ועושים בהם משפטים אכזרים, שחיטה נוראה, והם למשיסה ולביוזה בידיהם, ומשפילים את כבודם עד לעפר על לא חמס בכפם, ועוד ידם גטוי על עם ישראל שבכל הארצות, ואנחנו העדה הקדושה בארץ ישראל הקדושה, מחרימים אותו ויועציו הרשעים האכזרים, בחרם הגדול של יהושע בן נון, הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם, ימחו מספר החיים, ועם הצדיקים אל יכתבו, ישלח ד' בהם את המארה ואת המהומה ואת המגערת, עד השמדם ועד אבדם מהר, ויהיו לחרפות ולדראון עולם וכו'.

ואנחנו מצרפים אלינו את נשמות הקדושים הנהרגים על קדושת השם, שישכימו אתנו בחרם הגדול הזה על הרשע העריץ הזה אדולף היטלער ימ"ש, המושל בגרמניא ובאוסטרי ויועציו ושריו הרשעים, ויעמדו נגד השר שלהם וכו'.

אנא ד' אלקי ישראל, תסכים עמנו בחרם הגדול הזה, עשה למען עבדיך שבטי נחלתיך, זרע אברהם ויצחק וישראל עבדיך, שהרשעים האלה שופכים דמם כמים, רחם עליהם, אב הרחמן ותושיעם מצרותיהם, כמו שהבטחת בתורתך, ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם, לא מאסתיים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ד' אלקיהם, אנא ד' מלא רחמים, תעורר נא את רחמנותך הגדולה על עם ישראל הקדושים ותנקום מהרשע העריץ והאכזר אדולף היטלר ימ"ש מושל גרמניא ואוסטרי ושריו ויועציו הרשעים, את נקמת עבדיך השפוך.

מות יומת אדולף היטלר הרשע העריץ והאכזר ימ"ש, מות יומתו יועציו ושריו הרשעים האכזרים ימ"ש, מות יומתו העמלקים אויבי ד', וימחו מן העולם.